

A „Jó kis hely” közösségi terek működésének időközi értékelése

Készítette:

Kocsis Attila és Marozsán Csilla

az Integrált gyermekprogramok szakmai támogatása (EFOP-1.4.1-15) projekt keretében

2020. október

TARTALOMJEGYZÉK

Köszöntő	3
Vezetői összefoglaló	5
Bevezetés.....	7
Az értékelés módszertana	8
A „Jó kis hely”- kistépülési komplex gyermekprogramok általános jellemzői	10
Pályázati konstrukció.....	10
A „Jó kis helyek” területi elhelyezkedése	10
A Jó kis helyet működtető települések néhány fontos jellemzője	13
A projektek technikai jellemzői	15
Megvalósító szervezetek	15
Humán fejlesztési projektek	16
Infrastrukturális fejlesztési projektek.....	17
Menedzsment biztosítása.....	19
Szakmai fejlesztések előrehaladása	19
A „Jó kis hely”-ekkel szembeni szakmai elvárások	19
Személyi feltételek, a szakmai stábok működése	21
Szolgáltatási paletta	23
Látogatottság.....	24
Nyitva tartás	26
Indikátorok	28
Szakmai kapcsolatok, hálózatosodás.....	28
A közösségi terek beágyazódása és későbbi fennmaradása	30
Az eddig elért sikerek, eredmények	30
Fenntarthatóság	32
Javaslatok a Jó kis hely szolgáltatások fejlesztéséhez	33

Köszöntő

Kedves Olvasó!

Szegénységben élni önmagában is hátrány, különösen, ha a rossz anyagi helyzet mellé más olyan kedvezőtlen körülmények is társulnak, mint a komfort nélküli lakás, a szülők alacsony iskolázottsága, az ebből fakadó gyenge munkaerőpiaci pozíciójuk. De egy gyerek esetében ez nem lehet sors! Pedig ha egy kisgyerek zsákfaluba, kistelepülésre, szegény családba születik, a nehéz élethelyzet mellett a szolgáltatások hiánya miatt gyakran nem jut hozzá azokhoz a segítő támogatásokhoz, amelyek a meglévő hátrányokat a lehető legkorábban ellensúlyozhatnák. A sokféle hátrány oldása ezért számos, összehangolt, egymást erősítő beavatkozást igényel.

Ennek érdekében készült el 2011-ben a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia, amellyel immár tíz éve Európa legjelentősebb felzárkózási segítő középtávú programját hajtjuk végre. A Stratégia célkitűzéseinek és beavatkozásainak egyik súlypontja a gyermekek jóllétének növelése, köztük a hátrányos helyzetűek esélyeinek növelése a születéstől a tanulmányok segítésén át a munkába állásig, családalapításig. A születéstől, sőt a várandósságtól támogatást nyújtó Biztos Kezdet Gyerekházak, a tanodák, a hátrányos helyzetű gyerekeket ellátó kollégiumok, valamint a felsőoktatás mellett működő Roma Szakkollégiumok a legfőbb alkotóelemei ennek a beavatkozási láncnak

A magyarországi szegénység vidéken, az aprófalvakban koncentrálódik. A szegénység csökkentésében meggyőző eredmények ellenére most is nagyon sok gyermek születik a legrosszabb helyzetű területeken, különösen kitelepüléseken, ahol megfelelő esélyeik biztosításához komoly lépéseket kell tennünk.

A kihívásokra koncentrálna a Kormány a Széchenyi 2020 keretében 2016-ban megjelentette a „Jó kis hely” felhívást és a hozzá kapcsolódó infrastrukturális fejlesztési pályázatot, lehetővé téve mind a civil, egyházi, mind az önkormányzati pályázóknak egy olyan kitelepülési komplex program megvalósítását, amely a gyermekeket sújtó nélkülözés újratermelődésének megakadályozására és a gyermekek esélyeinek növelésére irányul.

A program meghirdetésekor 173 olyan 1000 lakos alatti település volt az országban, ahol a rászoruló (rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő) gyermekek aránya 50% feletti volt, a felhívás számukra kínált fel a gyermekekre, fiatalokra irányuló, helyi igényekre épülő szolgáltatásokat és programokat, melyek fókuszában a 0-25 éves korcsoportok állnak, ugyanakkor a szülőket, szakembereket és a település teljes közösségét is megszólítják. A „Jó kis hely” programot ma megvalósító 37 település a négy éves támogatási időszakban 40-44 millió forint forráshoz és infrastrukturális támogatáshoz jutott.

A program megvalósítási időszaka a közepéhez ért, ezért időszerű rátekinteni arra, hol tartunk, milyen eredményeink vannak, milyen új kihívásokkal kell szembesülnünk. A „Jó kis hely” programok szakmai támogatását megbízásunk alapján a Magyar Máltai Szeretetszolgálat (MMSZ) végzi, mint a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság által megvalósított EFOP 1.4.1-15 kiemelt projekt konzorciumi partnere, ezért az ottani munkatársak foglalták össze a „Jó kis hely” program eddigi szakmai tapasztalatait.

Biztos vagyok benne, hogy a kiadványt mindennapi munkájuk során haszonnal forgatják majd a gyakorlatban dolgozó szakemberek. Ajánlom a kiadványt az együttműködés lehetőségeit kereső döntéshozóknak, a projektek vezetőinek, illetve a társszakmák képviselőinek is, akik további jártasságot kívánnak szerezni a segítségnyújtásban, hogy a felzárkózási szemléletet megismerve könnyebben megértsék a program küldetését, célkitűzéseit. A programok sikeres megvalósítása, a rászoruló emberek hatékony segítése közös érdekünk és felelősségünk, melyhez ezúton is kitartást és sok sikert kívánok!

Langerné Victor Katalin
társadalmi felzárkózásért felelős helyettes államtitkár
Belügyminisztérium

Vezetői összefoglaló

A „Jó kis hely”-ek olyan, kistelepüléseken működő közösségi terek, amelyek a gyerekekre, fiatalokra és családjaikra irányuló fejlesztéseket biztosítanak a szociális támogatástól a tanulás-segítésen át a közösségi programokig. 2020-ban 38 „Jó kis hely” működött Magyarország 4 régiójának 18 járásában. A „Jó kis hely”-ek a hátrányos helyzetű, szolgáltatáshiányos falvakban új lehetőséget adtak a szolgáltatásokhoz való hozzáférésre, a közösségi élet erősítésére.

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat a kistelepülési komplex gyermekprogramok „Jó kis hely” komponensének mentorálásáért felelős szervezetként 2019. január és 2020. október között egy többféle módszertani eszközt alkalmazó kutatás keretében időközi értékelést készített a „Jó kis hely” projektek megvalósulásáról. Az értékelés alapjául szolgáló kutatás a projektek előrehaladásának, a közösségi terekben elindított programok, szolgáltatások általános jellemzőinek feltárása mellett a „Jó kis hely”-ek által kialakított települési és egyéb szintű szakmai együttműködések intenzitásának vizsgálatára fókuszált. Ezeken felül kitért arra is, hogy a projektidőszak első és középső szakaszában milyen tényezők nehezítették a magas színvonalú szakmai megvalósítást, továbbá, hogy milyen sikereket értek el ez idáig.

Az értékelés a záró fejezetben a kutatási eredményekből kiindulva részletes javaslatokat is megfogalmazott a szolgáltatás fejlesztésével, optimálisabb működtetésével kapcsolatban. Ezek közül a legfontosabbak a következők:

- A „Jó kis hely” projektek konstrukció szintjén történő újragondolására van szükség, ami a pályázat tartalmi elemeinek, a támogatásra jogosult települések körének és a pályázati feltételeknek a felülvizsgálatára is ki kell terjedjen.
- A pályázati feltételekhez és a megvalósításhoz kapcsolódó társadalmi mutatók újragondolása elengedhetetlen, mivel azok ma már nem adnak valós képet egy-egy település helyzetéről, és az eddigiekben alkalmazott mutatók nem teszik lehetővé a különböző helyzetű települések közötti differenciálást. Olyan mutató alkalmazását javasoljuk, mely alapján jól behatárolható a társadalmi deprivációval sújtott települések köre. Megfontolásra javasoljuk továbbá a településnagyság és a települési depriváció szempontjainak valamilyen szintű figyelembevételét az elérhető támogatási összeg meghatározásakor.
- A pályázati feltételeket úgy kell kialakítani, hogy egy-egy szolgáltatáshiányos településen ne jöjjenek létre párhuzamosságok a hasonló profilú fejlesztések egyidejű megvalósítása következtében. Mivel jellemzően nincs elegendő szakember a különböző pozíciókra, a helyi projektek halmozódása rendszerint kontraproduktív. Az azokban foglalkoztatottak túlterheltekké válnak, nem tudják ellátni feladataikat. Azt javasoljuk, hogy a felhívásokban legyen pontosan meghatározva azon projektek köre, melyek egyidejű megvalósítása egy kistelepülésen nem indokolt. A szinergia biztosítása érdekében a bírálat során a korábbi döntések vizsgálatát is végezzék el, a bírálók tekintsék át azt, hogy milyen fejlesztéseket folytatnak, terveznek egy-egy településen. Egy újabb nyertes projekt összességében több forrást igényel, ha nem vesszük figyelembe a meglévő adottságokat. Egy működő közösségi tér képes lehet befogadni részleges költséggel is újabb feladatokat.
- Mivel egyéb uniós támogatási konstrukciókban is megjelennek közösségi terek, melyek céljai, célcsoportjai és szolgáltatásai is hasonlóak, a 2021-2027-es uniós támogatási ciklus kihívása

ezeknek a szolgáltatásoknak valamilyen szintű összehangolása. Az elkülönült pályázati konstrukciók fenntartása mellett is érdemes lenne már most olyan közös működésmódokat, módszertani alapelveket meghatározni, melyek a jövőben kiindulópontul szolgálhatnak az állami normatív finanszírozásba kerülésükhöz. Elképzelhető egy alap szolgáltatási sáv (közös kötelező és választható szolgáltatáselemekkel) kialakítása, közös indikátorrendszer, szakmai elvárások és adminisztrációs elemek alkalmazása, amelyeket minden közösségi ház biztosítani tud. A felzárkózást segítő közösségi terek működésének, a megvalósításhoz kapcsolódó elvárásoknak az összehangolása elősegíti a modellezést, értékelést, majd az érvelést a szolgáltatás állami normatív finanszírozása mellett.

- Pályázattechnikai okokból kifolyólag a közösségi terek sok településen nem a véglegesnek szánt épületben kezdték meg a működésüket, és akár évek múltával is az ideiglenes helyszínen voltak kénytelenek működni. A pályázati konstrukciót a jövőben lehetőleg úgy kell kialakítani, hogy a közösségi tér létrehozása során ne különüljön el egymástól túlságosan időben az infrastrukturális fejlesztések és a szakmai tevékenységek megvalósítása. Szükséges továbbá a felhívásban elvárásként megfogalmazni azt, hogy a legszegényebb lakosság számára könnyen elérhető helyen létesüljön a közösségi tér.

- A projektek megvalósítását igazoló számszerűsíthető elvárások könnyen teljesíthetőek, nem ösztönöznek a magas színvonalú, az adott közösség minél szélesebb körét célzó szolgáltatások kialakítására. Azt javasoljuk, hogy a jövőben a pályázati kiírás rövidebb időszakokra vonatkozó, folyamatosan, akár negyedévente, vagy havi rendszerességgel teljesítendő indikátorokat tartalmazzon. Ezáltal a megvalósítók felkészíthetők egy jövőbeli normatív támogatás alapvető feltételének teljesítésére. Javasoljuk továbbá, hogy a több korcsoportot elérni kívánó projekt esetén minden releváns korcsoportra vonatkozzon valamilyen indikátor elvárás. Úgy gondoljuk, hogy egy következő pályázati felhívásban újabb kötelező tevékenységek is megjelenhetnének, illetve előremutató lenne egyes, felzárkózást segítő tevékenységek minimális gyakoriságának meghatározása.

- A jelenlegi konstrukcióban a közösségi terek mentorálásáért felelős szervezet nem rendelkezik azokkal az eszközökkel, erős szankcionáló jogosítványokkal, amelyek révén közvetlen hatással tudna lenni a projektek megvalósítására. Szükség van tehát egy olyan szereplőre, amelynél megvannak ezek a jogkörök. Azt javasoljuk, hogy a jövőben egy, a mentori feladatokat ellátó szervezettől független szereplő gyakoroljon kontrollt a projektek felett.

A „Jó kis hely”-ek sikerei kapcsán fontos kiemelni, hogy a közösségi terek azokon a településeken tudtak viszonylag hamar nagy lépéseket tenni, ahol volt egyfajta várakozás, hosszú távú terv, vízió a település fejlesztésével, a „Jó kis hely” szolgáltatás céljával, hasznosulásával kapcsolatban. Azokon a településeken, ahol nem készültek fel a lehetőségre, vagy esetleg sokadik projektként valósítják meg a „Jó kis hely”-et, ott érezhetően lassabban halad a program, nehezebben indulnak be a szolgáltatások, és így az eredmények is váratnak magukra. Belső motiváció híján a következő szakaszban az elvárások és a felhívás pontosításával, fókuszálásával, az ellenőrzési funkció kiszélesítésével növelhető a külső motiváció, javítható a megvalósítás minősége.

Bevezetés

A Magyar Máltai Szeretetszolgálatnak a kiemelt Gyerekesély Programban¹ mentorszervezetként feladatai közé tartozik az Európai Unió program² keretében kialakított „Jó kis hely”-ek értékelése.

A kistéleplési komplex gyerekprogramok „Jó kis hely” komponensének átfogó célja a gyerekekre, fiatalokra és családjaikra irányuló fejlesztések, kezdeményezések összefogása, összehangolása. Rövid távon cél a szolgáltatáshiányos kistélepléseken a máskülönben nem elérhető programok, szolgáltatások biztosítása, a hozzáférés elősegítése. Középtávon a közösség fejlesztése kerül a középpontba, s az, hogy a lakosok képesek legyenek felismerni, megfogalmazni érdekeiket és tudjanak is lépéseket tenni azokért. Hosszú távon a szegénységi ciklus megtörése, az esélyek tartós növelése a „Jó kis hely”-ek elé kitűzött cél.

Mindezeket figyelembe véve az újonnan létrejövő kistéleplési intézmények komplex vizsgálatának fókuszában a következő témák állnak:

- mennyiben és milyen módon képesek az új szolgáltatások hozzájárulni a projekt célkitűzéseinek megvalósulásához,
- milyen kimeneteket, eredményeket produkálnak ezek az intézmények,
- milyen pozitív változások észlelhetők az elsődleges célcsoport körében alapvető kompetenciáikat, a köznevelés rendszerében való előmenetelüket, a számukra szükséges ellátásokhoz, szolgáltatásokhoz való hozzáférést, az őket segíteni hivatott intézményekkel való kapcsolatukat, a helyi közösség aktivitását és annak közösségként való működését tekintve,
- milyen pozitív változások figyelhetők meg a helyi szakemberek körében a szakmai együttműködések terén a projektidőszak során.

A programértékelés célja, hogy a fentiek vizsgálatából leszárt tapasztalatokat összegezze, a „Jó kis hely”-ek működése kapcsán feltárt pozitív változásokról visszajelzést adjon a szakpolitikai döntéshozók számára, javaslatokkal éljen az új intézmények eredményesebb és fenntartható működtetése kapcsán. Tapasztalataink megosztásával szeretnénk támogatni a szolgáltatás uniós tervezését, hosszabb távon célunk elősegíteni a „Jó kis hely” közösségi terek állami normatív finanszírozásba kerülését.

Jelen tanulmány ennek a komplex vizsgálatnak az eredményeit összegzi a „Jó kis hely” projektek megvalósításának középső szakaszában. Áttekintést ad a projektek előrehaladásáról, a programhelyszíneken elindított programok, szolgáltatások általános jellemzőiről, a Jó kis helyek által kialakított szakmai együttműködések intenzitásáról. Ezek mellett kitér arra is, hogy az újonnan létrejött intézmények milyen nehézségekkel találták szemben magukat a projektidőszak első és középső szakaszában, illetve, hogy milyen sikereket értek el ebben a periódusban.

¹ EFOP-1.4.1-17 Integrált gyermekprogramok szakmai támogatása

² EFOP-1.4.3-16 Jó kis hely – Biztos Kezdet Gyerekházak és kistéleplési komplex gyermekprogramok támogatása

Az értékelés módszertana

Az értékelés alapjául során többféle módszertani eszközt alkalmazó kutatás szolgált.

Elsőként az MMSZ „Jó kis hely”-eket mentoráló munkatársai – 13 kolléga végezte ezt a feladatot a vizsgálat idején – által írt úgynevezett **havi mentori beszámolók feldolgozása** történt meg. Ezeket a beszámolókat a közösségi tereket látogató, azok tevékenységét nyomon követő máltai munkatársak készítették havi rendszerességgel, mentori munkájukat dokumentálandó. Ezekből a 2018. április és december között született anyagokból szisztematikusan kigyűjtöttük azokat az információkat, amelyek a projektek infrastrukturális és humánkapacitás-fejlesztési elemeinek megvalósításával, a szakmai stábok jellemzőivel, a szolgáltatások, programok elindításával, működtetésével és az elvárt indikátorok teljesítésével kapcsolatosak.

2019 februárjában **kérdőíves vizsgálat** keretében gyűjtöttünk adatokat és nem számszerűsíthető információkat a Jó kis helyek településeken belüli elhelyezkedéséről, az épületek fizikai paramétereiről, az azokat fenntartó szervezetekről, a közösségi terek programjairól, szolgáltatásairól, szakmai kapcsolatairól, az azokban dolgozók végzettségéről, munkaidejéről. Felmértük továbbá, hogy a közösségi terek munkatársai milyen problémákkal szembesültek a településeken, és arról is kérdeztük őket, hogy milyen nehézségekről illetve sikerekről tudnak beszámolni a projektek megvalósításával összefüggésben. A kérdőíves adatfelvétel idején 42 nyertes „Jó kis hely” pályázat volt, ezek közül azonban csak 34 esetben kezdtek meg a megvalósítást. Lekérdezésre végül 32 Jó kis hely vonatkozásában került sor, mivel két programhelyszínen olyan fázisban voltak a projektek, hogy érdemi információk még nem álltak rendelkezésre. A kérdőívben szereplő kérdések megválaszolására az intézmények szakmai vezetőit kértük fel, emellett egy kérdéscsoport esetében (mik a település legfőbb problémái, milyen hatást várnak a Jó kis hely működésétől, fennmarad-e a közösségi tér hosszabb távon, részt vettek-e az MMSZ képzésén) minden elérhető megvalósítót megkérdeztünk, így utóbbiakkal kapcsolatban 86 válaszadó véleményét ismerjük.

2019. augusztusában egy tervezett kiadvány kapcsán kerestük meg **kérdőíves adatfelvétellel** a közösségi tereket, melyre 22-en adtak választ. Ebben az aktuális programok feltérképezése után kérdéseket tettünk fel a közösségi tér sikereiről, a településen tapasztalható változásokról és arról, hogy szerintük miért fontos az, hogy legyen egy kistépülésen közösségi tér.

Az értékelés keretében a helyi pedagógusok és szociális szakemberek körében 2020. januárjában **on-line kérdőíves** vizsgálatot is végeztünk azokon a településeken, ahol „Jó kis hely” működik. Ennek segítségével kívántuk felmérni, hogy az említett szereplők mennyire látják szegénynek az adott települést, illetve, hogy szerintük mennyire jellemzőek bizonyos pozitív és negatív tulajdonságok a gyerekek valamint a kisgyerekes szülők körében. Ezt az adatfelvételt bemeneti mérésnek tekintjük, melyet a projektek záró szakaszában megismétlünk, és összevetünk majd a kiinduló állapottal. Ezeknek az adatoknak a részletes kielemezése a zárótanulmány feladata lesz, ehhez az íráshoz elsősorban azokat az információkat használtuk fel, amelyek a települések szegénységének mértékével és a gyerekek körében tapasztalható problémákkal kapcsolatosak.

2020 márciusában **célzott információgyűjtést** végeztünk **szakmai workshop keretében** a dél-dunántúli régióban működő Jó kis helyek szakmai vezetőinek, munkatársainak részvételével³. A

³ A COVID-19 járványhelyzet miatt a további régiós találkozók nem kerültek megrendezésre.

résztevők kiscsoportos formában osztották meg egymással gondolataikat meghatározott témák mentén - közösségi házak nyitvatartása, látogatottsága, családlátogatások, együttműködések -, majd a nagycsoportban mutathatták be azokat a többieknek. A Belügyminisztérium Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárságának kezdeményezésére létrejött programon a 17 meghívott közösségi térből 16 munkatársai vettek részt.

2020 áprilisában szintén a Belügyminisztérium kérésére a társadalmi felzárkózást elősegítő közösségi terekre vonatkozó adatgyűjtés keretében vettük fel a Jó kis helyek friss adatait is, mely során a projektekre, a használt ingatlanra, a szolgáltatásra és a stábra vonatkozó adatok kerültek **telefonos lekérdezésre**.

A kutatás következő pillérét egy **interjú vizsgálat** jelentette. 2020 tavaszán 6 „Jó kis hely” alaposabb megismerése, a jellemző működésmódok feltérképezése érdekében 35 db félig strukturált interjút készítettünk a legfontosabb helyi szereplőkkel. Interjúztunk a közösségi tér vezetőjével, dolgozóival, a polgármesterrel, a helyi vagy környékbeli bölcsőde, óvoda, általános iskola vezetőjével, a területi családgondozóval és védőnővel valamint az adott közösségi tér mentorálását végző MMSZ mentorral. A helyszíneket a kérdőíves lekérdezés adatai és a mentori beszámolók információi továbbá a Jó kis helyek földrajzi elhelyezkedése, a település lakosságszáma és intézményi ellátottsága alapján választottuk ki, hogy minél többféle működési gyakorlatot megismerhessünk. Kérdéseink a közösségi terek mindennapi működésén túl a szakmai és szakmaközi együttműködésekre, a szolgáltatások beágyazódására és későbbi fenntarthatóságára fókuszáltak.

Végül a meglevő **adatbázisok feldolgozása** történt meg 2020 őszén, a Jó kis helyeket működtető települések adatainak frissítésével, a Központi Statisztikai Hivatal 2018-as és az Oktatási Hivatal Köznevelés Információs Rendszer 2020-as adatainak lekérdezésével. A projektekre és szolgáltatásokra vonatkozó adatokat a Széchenyi 2020 oldalról és a kiemelt gyerekesély projekt keretében a Társadalomtudományi Kutatóközpont Gyerekesély-Kutató által működtetett Monitoring rendszerből kérdeztük le.

A Jó kis helyek (JKH) értékelését megalapozó kutatások		
Kutatási módszer	A kutatás célcsoportja	Időpont
JKH mentori beszámolók feldolgozása	nem releváns	2019. január
Kérdőíves vizsgálat	JKH-k szakmai vezetői, munkatársai	2019. február és augusztus
Online kérdőíves vizsgálat	Helyi pedagógusok, szociális szakemberek	2020. január
Célzott információgyűjtés szakmai workshop keretében	A dél-dunántúli régióban működő JKH-k szakmai vezetői, munkatársai	2020. március
Telefonos adatgyűjtés	JKH-k szakmai vezetői, munkatársai	2020. április
Telefonos interjú vizsgálat	JKH-k szakmai vezetői, munkatársai, településvezetők, helyi	2020. május

	pedagógusok, szociális szakemberek	
Meglévő adatbázisok feldolgozása (KSH, Széchenyi 2020, KIR, TTK monitoring)	JKH települések	2020. szeptember

A „Jó kis hely”- kistépülési komplex gyermekprogramok általános jellemzői

Pályázati konstrukció

A „Jó kis hely – Biztos Kezdet Gyerekházak és kistépülési komplex gyermekprogramok támogatása” (EFOP-1.4.3-16) pályázati felhívás két komponense két különböző konstrukciót tartalmaz. Az 1000 fő feletti településeken 0-3 éves gyerekek és szüleik segítésére Biztos Kezdet Gyerekház, míg az 1000 fő alatti falvakban a 25 év alatti korosztály és a közösség egésze számára „Jó kis hely” szolgáltatás létrehozására pályázhattak az arra jogosultak.

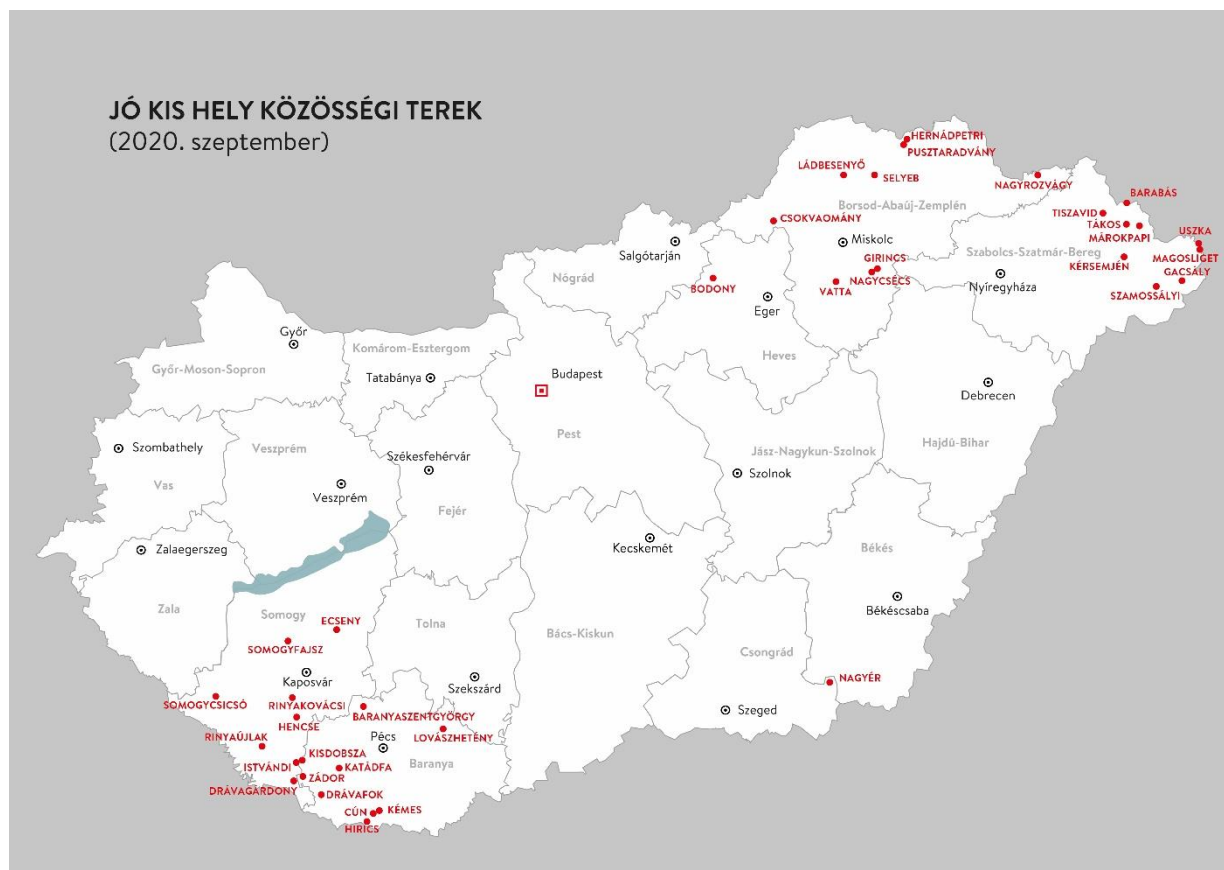
A pályázati felhívás meghatározott demográfiai és szociális jellemzőket alapul véve 173 olyan települést nevesített, ahol „Jó kis hely” közösségi tér hozható létre. Azok az 1000 lakos alatti, nem csökkenő gyerekszámú települések kaptak lehetőséget a fejlesztésre, ahol a 0-18 éves korú gyerekek száma a 20 főt meghaladja, az Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben (RGYK) részesülő gyerekek aránya több mint 50%, ugyanakkor a hagyományos, preventív célú szolgáltatások nem működnek, a településeken nincsen megszervezve a gyermekek napközbeni ellátása és nem működik Biztos Kezdet Gyerekház.

A „Jó kis hely”-ek működtetésére 4 éves időszakra 40-44 millió forint közti összeg volt igényelhető. A pályázat sajátossága, hogy a humán fejlesztésekre lehetőséget adó EFOP-1.4.3-16 felhívás mellett az infrastrukturális fejlesztéseket a „Gyerekesély programok infrastrukturális háttere” című, EFOP-2.1.2-16 kódszámú felhívás biztosítja a nyertes pályázóknak 15-20 millió forintos keretösszeggel.

A projektek további specialitása az, hogy kapcsolódik hozzájuk egy, a program megvalósítását segítő szakmai-módszertani támogató rendszer az „Integrált gyermekprogramok szakmai támogatása” EFOP-1.4.1-15-2016 kódszámú projekt keretében.

A „Jó kis helyek” területi elhelyezkedése

A legelsőként beadott pályázatok elbírálását követően 2018-ban 33 intézmény kezdte meg működését, majd 2019 végén, 2020 elején újabb nyertesek indították el közösségi tereik fejlesztését, közben pedig voltak, akik lemondtak a lehetőségről. A vizsgált projektek száma a felmérés időszakában többször módosult.

2020 szeptemberében 38 Jó kis hely közösségi tér működik 37 településen⁴, melyek Magyarország 4 régiójának (Dél-Alföld, Dél-Dunántúl, Észak-Alföld, Észak-Magyarország) 19 járásában találhatóak. Az EFOP-1.4.3-as projektek helyszíne nagyjából átfed az EFOP-1.4.2-es térségi gyerekesély projektek járásaival, mindössze 9 Jó kis helyet működtető település van ezen területen túl. A 37 település 46%-ában találunk helyben óvodát, 27%-ában általános iskolát. A dél-dunántúli falvak 40%-a zsáktelepülés.

Régió	Járás	Projektek száma
Dél-Alföld	Makói	1
Dél-Dunántúl	Barcsi	3
Dél-Dunántúl	Csurgói	1
Dél-Dunántúl	Hegyháti	1
Dél-Dunántúl	Kaposvári	4
Dél-Dunántúl	Pécsváradi	1
Dél-Dunántúl	Szigetvári	3
Dél-Dunántúl	Siklósi	2

⁴ Egy településen – Márokban – két Jó kis hely közösségi tér működik.

Dél-Dunántúl	Sellyei	2
Észak-Alföld	Fehérgyarmati	5
Észak-Alföld	Vásárosnaményi	5
Észak-Magyarország	Cigándi	1
Észak-Magyarország	Edelényi	1
Észak-Magyarország	Encsi	2
Észak-Magyarország	Mezőkövesdi	1
Észak-Magyarország	Ózdi	1
Észak-Magyarország	Pétervásárai	1
Észak-Magyarország	Sziksói	1
Észak-Magyarország	Tiszaújvárosi	2

1. táblázat: A jelenleg működő Jó kis helyek területi megoszlása

A Jó kis helyek helyszíneiül szolgáló települések adottságaival és problémáival kapcsolatban jelzésértékű, hogy az általunk megkérdezett ott dolgozó helyi szakemberek közül az óvodai dolgozók és az általános iskolai pedagógusok 60%-a szegénynek vagy nagyon szegénynek tartja az adott települést.⁵ A védőnők körében ez az arány 59%, míg a családgondozók 43%-a látja ugyanígy. A megkérdezett óvópedagógusok szerint a látókörükbe kerülő óvodáskorú gyerekek többsége figyelemzavaros, indulatos, nem tudja hogyan illik viselkedni, illetve agresszív. Az általános iskolai pedagógusok is úgy látják, hogy az iskolás gyerekek nagyobb részére jellemző az agresszivitás. A védőnők és a családgondozók némileg jobbnak ítélik meg a helyzetet, de ők is úgy gondolják, hogy a gyerekek egy része indulatos, agresszív, antiszociális és nem tudja hogyan illik viselkedni.

A jelenleg működő Jó kis helyek mellett van 13 olyan helyszín, ahol tervezték a megvalósítást, beadták a pályázatot, elnyerték a támogatást, ma még sem zajlik EFOP-1.4.3-as projekt. Ezekben az esetekben bírálat előtt visszavonták a pályázatot (1), elnyerték a támogatást, de elálltak a szerződéskötéstől (3) vagy leszerződtek, megkezdték a megvalósítást, végül mégis lemondtak a közösségi térről (9). Az utóbbi kategóriában megkülönböztetjük azokat a szereplőket, akik a szerződéskötést követően rövid időn belül visszakoztak, és azokat a projektgazdákat, akik a projekt első éve után nem tudták igazolni tevékenységüket, és a további működést sem tudták biztosítani.

A jelenség mögött tipikus működésmódokat találunk, a projektek feladása általában több tényező összjátékának eredménye. Az elengedett projektek jellemzően nem alapultak széles körű közösségi tervezésen, azokat megbízott pályázatírók készítették és tartották kézben a beadástól a megkezdett megvalósításig. A projektekről a település vezetése is részleges információkkal bírt, ezzel is növelve a bizonytalanságot, bizalmatlanságot. A támogatás elnyerése után a költségvetés áttekintése volt az első látványos választási pont, egyes helyszíneken nem látták

⁵ A válaszadók aránya az óvópedagógusok körében 43%, az általános iskolai pedagógusoknál 56%, a védőnőknél 39%, a családgondozók körében pedig 35% volt.

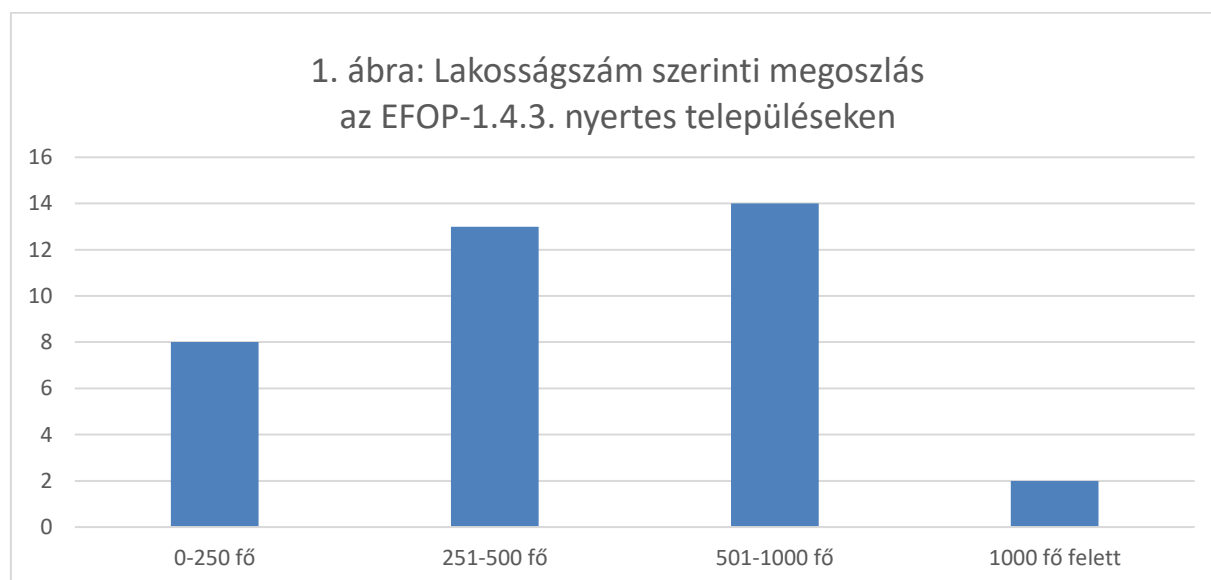
biztosítottak, hogy a tervezett módon megvalósítható a program. Több településen emellett nem találtak szakembereket sem, akik működtették volna a közösségi teret, vagy ha volt is a környéken alkalmas személy, felvételében nem volt konszenzus a döntéshozók között. A fenti tényezőkön túl a helyi konfliktusok eszkalálódása vezethetett egyes közösségi terek elengedéséhez, ahol a projektben érintett és kívülről szereplők (polgármesterek, képviselő testületi tagok, pályázati írók, civil szervezetek képviselői, tervezett munkatársak) nem tudtak kiegyezni.

A nyertesek negyede mondott le a fejlesztési lehetőségről, ugyanakkor a jelenleg működő projektek sem mentesek a megvalósítók közt feszülő ellentétektől, nehezen megoldható helyzetektől, melyek némelyike eredményezhet további elállást. Karakteres töréspont a kedvezményezett vezető váltása (polgármester vagy civil vezető), ahol a projekt új felelőse a régi vezetőhöz köthető projektet nem érzi magáénak, nem látja tisztán, nem szívesen viszi tovább.

A Jó kis helyet működtető települések néhány fontos jellemzője

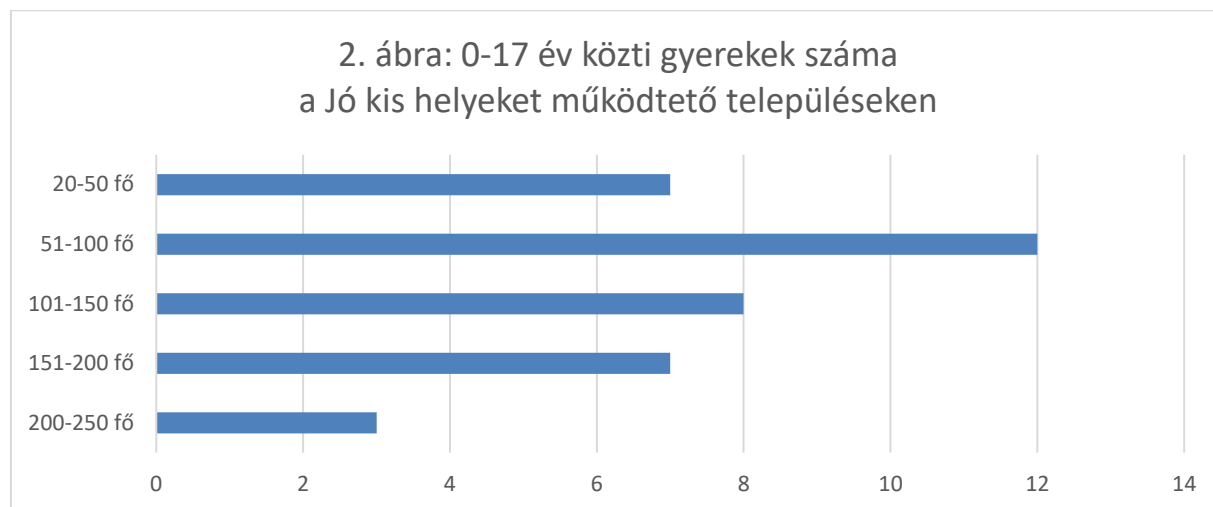
Annak ellenére, hogy a pályázni jogosult településeket meghatározott kritériumok alapján választották ki, esetükben az említett mutatók értékei jelentős szórást mutatnak, így a települések korántsem alkotnak homogén csoportot.

Az egyik alap-feltételnek, az 1000 fő alatti lakosságszámnak a települések szinte mindegyike megfelel. A KSH 2018. évi adatai alapján a 37 településből 8 db 0 és 250 közötti lakosságszámú, 13 db 251-500 fős, 24 db 501-1000 fő lakosú, míg 2 keleti határ menti település lakosságszáma haladta meg az 1000 főt. Mindösszesen 17.646 fő lakik az EFOP-1.4.3. nyertes településeken.

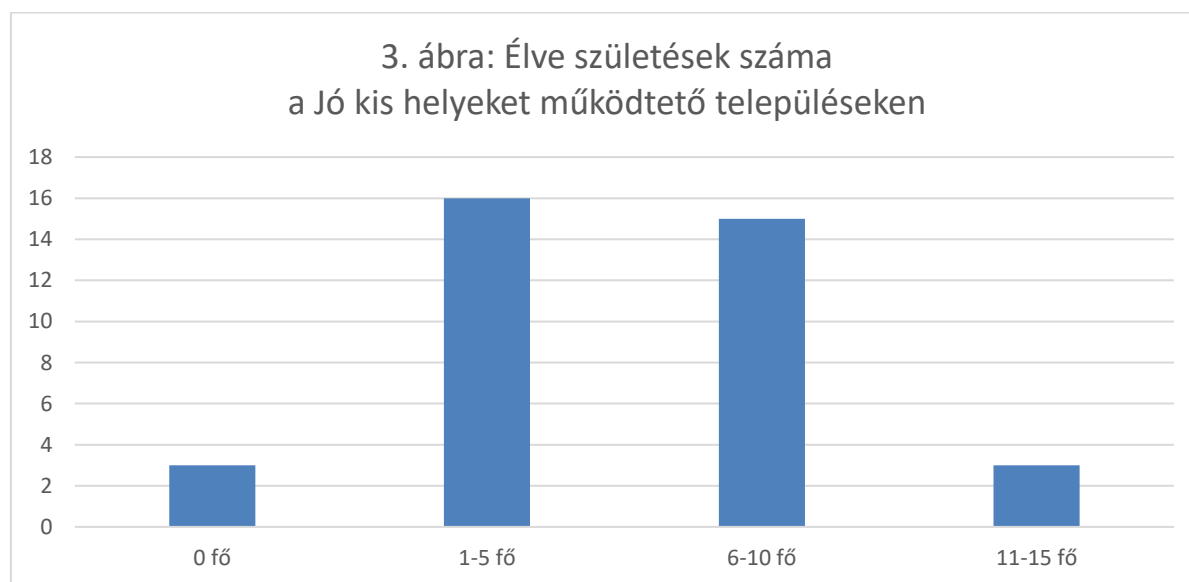

A felhívás 0-18 éves korcsoportban 25 fős elvárását nevesít a pályázati jogosultság feltételeként. A nyertes 37 településen ez biztosított, ezzel együtt jelentős különbségek mutatkoznak a gyerekek számában. A KSH 2018-es adatai szerint a legkevesebb 0-17 év közötti lakossal

rendelkező településen ez 24 fő, míg a legtöbb gyerekkorú lakossal rendelkező településen 244 fő kiskorú él. A 37 településen 3921 fő 0-17 éves gyerek elérése biztosítható.

A nem csökkenő gyerekszámú települések kaptak lehetőséget a fejlesztésre a kiírás alapján. A 37 településből 3 olyat találtunk, ahol 2018-ban nem született gyerek, ennek ellenpontjaként, ahol a legtöbb születés történt, ott 14 gyerek jött a világra. Mindösszesen 207 újszülöttnak örülhettek a szülők a Jó kis helyet működtető településeken.

A felhívás megjelenésének időszakában minden potenciális pályázó településen 50% felett volt az Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben (RGYK) részesülők aránya, mára azonban⁶ a 37 településből csak 23-ra, a szolgáltatást elindítók 62%-ára igaz ez a megállapítás.

A legfontosabb demográfiai és szociális mutatók terén tapasztalható szórás jelzi, hogy az egyes települések nem ugyanolyan eséllyel lesznek képesek teljesíteni a projektben meghatározott indikátorokat. Bizonyos esetekben kifejezetten nehéz lesz megfelelni annak az elvárásnak, hogy az igénybe vevők között a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők aránya érje el az 50%-ot. A probléma hátterében olyan szakpolitikai beavatkozások állnak, amelyek nincsenek közvetlen összefüggésben a Jó kis helyek működésével, mégis hatással vannak az indikátorok teljesíthetőségére.

2013 óta több olyan kormányzati intézkedés is született, amelyek hatására országos szinten évről-évre csökken a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő 0-24 évesek száma és aránya. A trendet jól jelzi, hogy a támogatásban részesítettek száma a 2012-es 572 ezres szintről 2017-re 340 ezerre csökkent. A közmunkaprogramok kiterjesztése és így a háztartások jövedelmének növekedése miatt a jövedelemhatárhoz kötött ellátásból sokan kiszorulnak. Az ingyenes tankönyvhöz alanyi jogon való hozzáférés kiterjesztése és az ingyenes intézményi étkeztetésben részesülők körének bővítése pedig azt eredményezi, hogy a szülők, családok a korábbihoz képest kevésbé motiváltak az RGYK igénylésére, mivel anélkül is hozzájutnak ezekhez a kedvezményekhez.⁷

A Jó kis helyet működtető települések között vannak olyanok, ahol hasonló célokat szolgáló projekteket is találunk. Ezek egyes esetekben különálló közösségi tereket, máshol közös térben megvalósuló szolgáltatásokat foglalnak magukba. A Jó kis hely szolgáltatás mellett 4 helyszínen EFOP-1.6.2. Szegregált élethelyzetek felszámolása komplex programok keretében létrehozott Csillagpontok és Csillagházak működnek, 1 helyszínen Felzárkózó települések programmal közös Jó kis hely közösségi tér alakult, 1 faluban Tanoda program működik, 1 településen pedig 2 különálló Jó kis hellyel találkozhatunk. Ezek mellett további egyéb egyházi és civil kezdeményezések és egyéb szolgáltatások is találhatók a településeken.

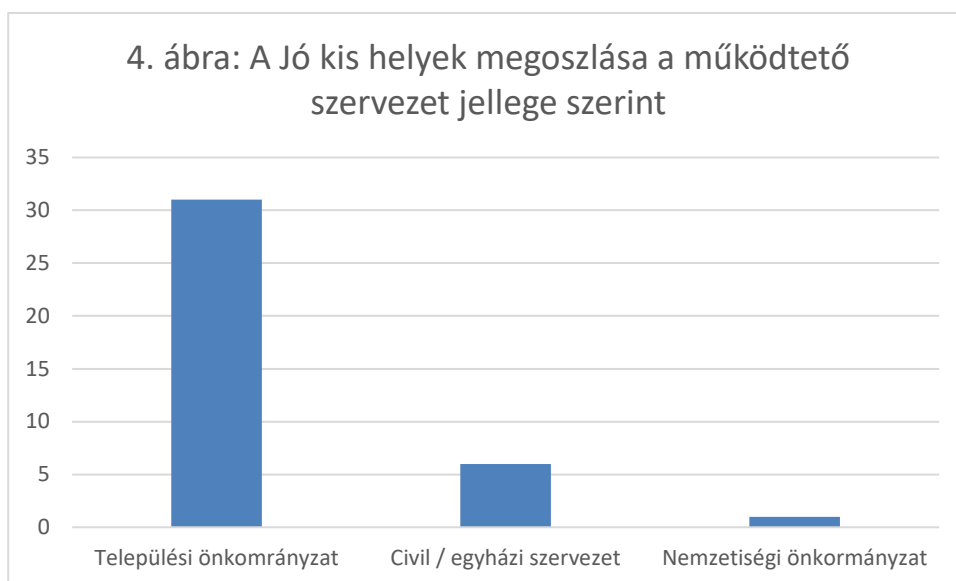
A projektek technikai jellemzői

Megvalósító szervezetek

„Jó kis hely” közösségi terek létrehozására, működtetésére települési és nemzetiségi önkormányzatok, civil szervezetek és egyházak is pályázhattak. Az említett szervezetek közül elsősorban a települési önkormányzatok éltek ezzel a lehetőséggel. A pályázatok megvalósítója 31 helyszínen települési önkormányzat volt, 6 esetben civil szervezet illetve egyház a megvalósító, 1 Jó kis helyet pedig nemzetiségi önkormányzat működtet.

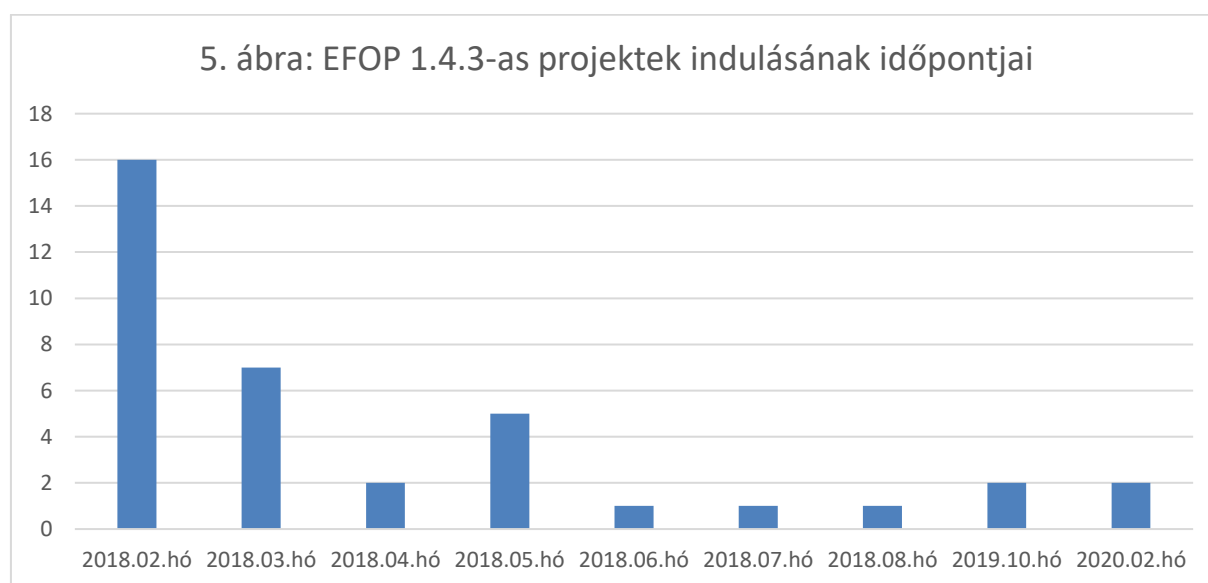
⁶ A felhívásban 2013-as adatok alapján tartozott minden potenciális pályázó az 50% feletti kategóriába, a mostani frissítésnél 2018-as adatokat használtunk.

⁷ Bővebben ld.: Tóth Judit Nikolett: A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű minősítéssel rendelkező gyermekek és nagykorú gyermekek jellemzői, 2013-2017
http://epa.oszk.hu/03100/03107/00004/pdf/EPA03107_antropolus_2018_1_087-097.pdf

Humán fejlesztési projektek

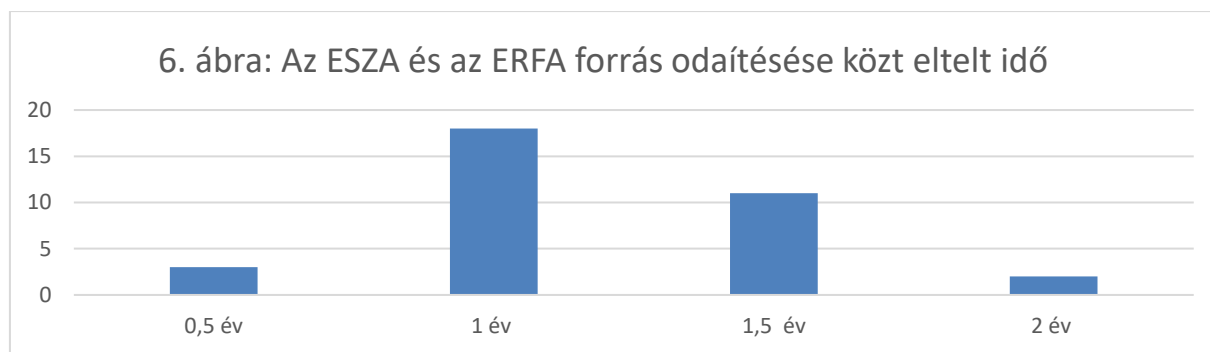
A Jó kis hely projektek fele az első bírálati körrel 2018. februárjában indult el, és az év során a projektek döntő többsége elstartolt. Később is kezdődtek projektek a bírálatok újabb hullámát követően, így alakult ki az, hogy az utolsó két településen az első projektek megkezdése után 2 évvel indult el a kötelezően 48 hónapos fejlesztő munka.

A projekteknek a felhívás előírásai szerint az indulás utáni 6 hónapon belül kellett elindítani a szolgáltatást, beindítani a munkát a közösségi térben. 13 projekt az indulásával egyidőben (vagy 1 hónapon belül), 5 projekt 1-3 hónapos felkészülést követően, 20-an az engedélyezett felkészülési időt kihasználva 4-6 hónapon belül indították el a szolgáltatást.

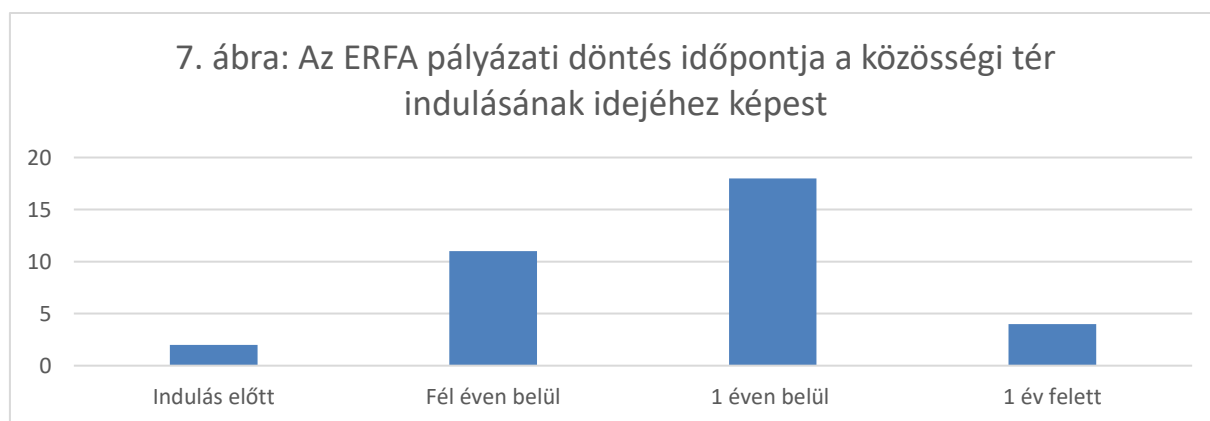
Infrastrukturális fejlesztési projektek

Ahogy korábban említettük, a közösségi terek létrehozása egy olyan pályázati konstrukcióban történik, amelynek pályázat-technikailag két, egymástól elkülönülő, de a megvalósításban egymásra épülő eleme van. A pályázók az EFOP-2.1.2-16 kódszámú felhívásban külön igényelhettek ERFA típusú támogatást a közösségi tér épületének felújítására, amikor az EFOP-1.4.3-as pályázatban elnyerték az ESZA forrást a szakmai tevékenységek megvalósítására. Az ESZA forrásról szóló döntéstől számítva az ERFA forrás elnyerését kimondó döntésig a pályázók 0,5-2 évet vártak. Az átlagos várakozási idő 1-1,5 év volt.

A döntések meghozatala nem jelentette automatikusan azok nyilvánosságát, valójában újabb hetek, hónapok telhettek el a döntés és a megvalósítók kiértékelése között.

Azt is áttekintettük, hogy az ingatlan fejlesztési pályázati döntés időpontja milyen viszonyban állt a közösségi terek indulásának idejével. A 38 EFOP-1.4.3 nyertes pályázó közül 4 nem adott be a közösségi tér kialakításához támogatási kérelmet, ezek a megvalósítók egyéb (jellemzően pályázati) forrásból a korábbiakban már felújították a szolgáltatás helyszínének kijelölt ingatlant. 34 pályázó közül csak kettőt találtunk, melynél a közösségi tér indulása előtt negyed évvel született meg a döntés az infrastrukturális pályázat elbírásáról. 32 megvalósító a Jó kis hely szolgáltatás indulása utáni időszakban értesült a döntésről, többségében fél éven, 1 éven belül. A legkésőbb értesülő kedvezményezettek a közösségi tér megnyitását követően 17-19 hónapig vártak a beruházási pályázat eredményére. Ennek több oka is lehetett, az aláírási, vagy a bírálati szakasz elhúzódása, a hiánypótlások kezelése ugyanúgy befolyásolhatta, mint az, hogy mikor adták be a megvalósítók az ERFA pályázatot.

A közösségi terek létrehozására, működtetésére szolgáló források ilyenfajta elkülönítése és a bírálati folyamatok elhúzódása azt eredményezte, hogy a szakmai tevékenységek megvalósítása ugyan mindenhol megkezdődött, de a 2019-es kérdőíves vizsgálat idején a 32 programhelyszín közül csak 20 (62,5%) rendelkezett nyertes ERFA pályázattal. 2020 szeptember végére valamennyi EFOP-212-es, Jó kis helyhez kapcsolódó projekt elbírálásra került.

Ha projekt-technikai szempontból szükséges volt is ez a fajta konstrukció, a szakmai megvalósítást bizonyosan hátráltatja az ESZA és ERFA pályázatok időben egymástól eltérő beadása, bírálata, megvalósítása. A Jó kis helyek mentorálását végző máltai munkatársak beszámolója a kérdőíves kutatásokból származó adatokhoz hasonlóan jelzik, hogy a projektek előrehaladását számos tényező nehezíti. Az ERFA pályázatok elbírálásának elhúzódása alapvetően meghatározza a közösségi terek működésének feltételeit.

A döntés kézhezvételét követően a megvalósítást nehezítette az, hogy a felújítások költségterve az idő múlásával elavult, a kivitelezésre szánt összegért nem vállalták a helyi vállalkozók a beruházási feladatot, így újabb áttervezési, engedélyeztetési feladatok tolták egyre messzebb a közösségi terek elkészültét. A kedvezményezettek ebben az időszakban sok esetben további pályázatok keretében végeztek ingatlan felújításokat a faluban (pl. óvoda, orvosi rendelő, egyéb ingatlanok). Rendszerint ezek mögé sorolódott a Jó kis hely közösségi tér felújítása, így növelve az amúgyis időigényes felújítási munkák lezárását.

A 2019-es kérdőíves vizsgálat időpontjában a 32 Jó kis hely 53%-a (17 db), 2020 szeptemberében a 38 közösségi tér 39,5 %-a (15 db) nem a véglegesnek szánt helyszínen működött. Gyakran a véglegesnek szánt helyszínen működő Jó kis helyek helyzete is átmeneti, mert a tervezett felújítások idejére ki kell költözniük ezekből az épületekből. Az ERFA-t igénylő projektek között szinte nem volt olyan, ahol a közösségi teret ne költöztették volna át valamilyen más helyre emiatt. Márpedig az ideiglenes helyszínen való működtetés bizonyosan nem segíti a közösségi terekben folyó szakmai munkát. A pályázni jogosult szolgáltatáshiányos kistélepüléseken sok esetben nincs megfelelő helyszín, ahol a szakmai tevékenységek zavartalanul, a szükséges szakmai színvonalon lennének megvalósíthatók. Ráadásul a közösségi tér helyszínének megváltoztatása a projektidőszak alatt jó eséllyel megnehezíti az újonnan indult szolgáltatás beágyazódását.

A települések sok helyütt nem tudnak olyan ideiglenes helyszínt biztosítani a Jó kis helyek számára, amely igazán alkalmas lenne az eredetileg elképzelt szakmai tervek megvalósítására. Az ideiglenesen használt épületek mérete jellemzően nem megfelelő – túl kicsi vagy túl nagy –, esetleg nem fűthetők, vagy nem csupán erre a célra használják őket. Előfordul, hogy a Jó kis hely valamilyen előadóban, tanácsteremben, hivatali aulában vagy épp a helyi könyvtár, művelődés ház egyik termében kapott helyet, és ott működött még az interjú vizsgálat időszakában is.

A programhelyszínekkel kapcsolatos problémák mélysége jól lemérhető azon, hogy még 2020 nyarán is voltak olyan közösségi terek, ahol nem megoldott, esetleg nem megfelelő az adott helyiség vagy épület fűtése. A legtöbb esetben az okozza a gondot, hogy a pályázatba nem terveztek forrást a tüzelőanyagra, de olyan település is van, ahol a fűtésrendszer karbantartására, javítására nincsen keret, és az csak az épület bérbeadójának közreműködésével oldható meg.

Az ERFA források felhasználásával kapcsolatos probléma az eszközbeszerzésekre is kihat, a projektekbe betervezett eszközök egy részét ugyanis források hiányában nem tudják beszerezni, vagy ha már rendelkezésre állnak, az ideiglenes helyszínen nem tudják használni őket. Emellett olyan is tapasztalható, hogy a nehezen beszerzett dolgokat letakarva, bedobozolva tartják, így védve őket az elhasználódástól.

Menedzsment biztosítása

A felújításokkal, beszerzésekkel kapcsolatos problémák orvoslását nem segíti, hogy bizonyos esetekben a projektek vezetői nem rendelkeznek kellő tapasztalatokkal ezen a területen, bizonytalanok a különböző pályázat-technikai kérdésekben (pl. változás-bejelentés, mérföldkövek, nyilvánosság biztosítása). Ez abból is adódik, hogy a pályázati kiírásban meghatározott alacsony menedzsment költségek eleve nem tették lehetővé azt, hogy igazán tapasztalt vezetőket foglalkoztassanak. Az 1000 fő alatti települések sokszor nem voltak felkészülve arra, hogy önállóan megtervezzenek, beadjanak, majd megvalósítsanak egy uniós pályázatot. A pályázat beadásában közreműködő szereplők pedig – főképp a pályázatíró cégek – a későbbiek során nem feltétlenül segítették a projekt megvalósulását.

Mindezt tetézi, hogy egyes programhelyszíneken a projektirányítás erősen centralizált módon, a szakmai megvalósítóktól elkülönülve működik, és ezzel jelentősen lassítja, már-már ellehetetleníti a projekt előrehaladását. Az is előfordul, hogy megfelelő együttműködés hiányában a szakmai stábra hárul a rendkívül energia- és időigényes árajánlat kérések lebonyolítása. A projektvezetés elkülönült működése egyéb anomáliákat is okoz, ugyanis van rá példa, hogy a szakmai megvalósítók nem ismerhették meg saját beadott pályázatuk tartalmát. Utóbbiak munkáját tovább nehezíti, hogy bizonyos esetekben nekik sincs kellő tapasztalatuk a projektmegvalósításban, így gondot jelent számukra a dokumentációhoz szükséges sablonok, nyomtatványok elkészítése és használata.

Szakmai fejlesztések előrehaladása

A „Jó kis hely”-ekkel szembeni szakmai elvárások

A kistépülési komplex gyermekprogramok elsődleges célcsoportját az adott településen élő 25 év alatti gyermekek és fiatalok valamint az ő családjaik jelentik. A projektek másodlagos célcsoportját a gyermekekkel és családjukkal foglalkozó helyi intézmények, szolgáltatások munkatársai, a civil szervezetek, az egyházak tagjai és a helyi közösség egésze alkotják. Egy igazi „Jó kis hely” így tulajdonképpen egy kicsit gyerekház, egy kicsit tanoda, egy kicsit ifjúsági iroda és nem utolsósorban közösségi ház. Ezek a feladatok speciális szakértelmet, nyitottságot és rugalmasságot kívánnak a közösségi tér munkatársaitól, miközben a pályázati konstrukcióban foglaltaknak is meg kell felelniük.

A pályázati felhívás szerint a közösségi tereknek minden hétköznapi nap nyitva kell tartaniuk minimum 8 órát, emellett legalább havonta egyszer hétvégi programot is kell szervezniük.

Szolgáltatásaikat úgy kell kialakítani, hogy azok a 3 év alattiak, az óvodás és tanköteles korú gyerekek és a 25 év alatti fiatalok számára is kínáljanak kifejezetten az ő igényeikhez szabott lehetőségeket. Ezen korcsoportoknak legalább 3-3, a pályázati kiírásban szereplő szolgáltatást kötelesek biztosítani, és a szülőket célzó programelemek közül is meg kell valósítaniuk legalább egyet.

A "Jó kis hely" - kistéleplési komplex gyermekprogramok kötelező elemei

- Együttműködés a család- és gyermekjóléti szolgálattal, valamint család- és gyermekjóléti központtal.
- Szakmai és szakmaközi együttműködések, bekapcsolódás a jelzőrendszer munkájába.
- A helyi igényekre épülő, rugalmas, szolgáltatások nyújtása a település teljes gyerek/ifjúsági fiatalok korosztálya számára, a szakemberek támogató jelenlétének biztosítása érdekében a következők szerint:
 - a.) 3 év és az alatti és óvodás gyerekek, valamint családjuk programjai
 - Játékfoglalkozások biztosítása a gyermek számára a szülő bevonásával
 - Koragyerekkori programok a gyerekek és a szülők számára (pl. baba-mama klub),
 - A Biztos Kezdet szemlélet elterjesztése, az óvoda-szülő-gyermek kapcsolat erősítése,
 - b.) Tanköteles korú gyerekek és 25 év alatti fiatalok programjai
 - Tanulást, iskolai felzárkózást segítő tevékenységek: fejlesztő tevékenységek, korrepetálás, célzott fejlesztő segítségnyújtás,
 - Szabadidős, kulturális- és sportprogramok, tábor gyermekeknek, fiataloknak,
 - Életvezetést segítő, valamint preventív célú (pl. drogmegelőzés segítő) programok
 - Felkészítés a munkaerő-piaci jelenlétre fiataloknak és szülőknek egyaránt elsősorban kompetencianöveléssel, és pályaaorientációval. - IT kompetenciák erősítése fiataloknak és szülőknek

Forrás: EFOP-1.4.3-16 Jó kis hely – Biztos Kezdet Gyerekházak és kistéleplési komplex gyermekprogramok támogatása

A pályázati felhívásban elvárt indikátor szerint a teljes projektidőszak végéig 10 fő 25 év alatti résztvevőnek és 5 fő szülőnek kell részt vennie legalább 5 alkalommal valamilyen folyamat jellegű programon. A 0-25 éves korosztály vonatkozásában elvárás az, hogy a résztvevők 50%-a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesüljön.

A megvalósítókkal szemben a pályázati kiírásban megfogalmazott képesítési követelmények a közösségi terek komplex feladataihoz igazodnak. Ezek azt hivatottak garantálni, hogy egy olyan szakmai team álljon fel helyi szinten, amely rendelkezik az egyes korcsoportok elérését célzó programelemek megvalósításához szükséges szaktudással és tapasztalattal. A főállású „Jó kis

hely” szakmai vezetőjével szemben elvárás, hogy felsőfokú szociális, pedagógiai, egészségügyi, pszichológusi vagy szociálpedagógusi végzettséggel rendelkezzen. Egy fő szintén főállású, legalább középfokú végzettségű kolléga alkalmazása is kötelező. Vele szemben elvárás az, hogy OKJ-s végzettséget szerezzen szociális vagy kisgyerekkori területen⁸. A team részét képezi egy helyi segítő is, akit lehetőség szerint a helyi hátrányos helyzetű/roma lakosság köréből kell kiválasztani.

Személyi feltételek, a szakmai stábok működése

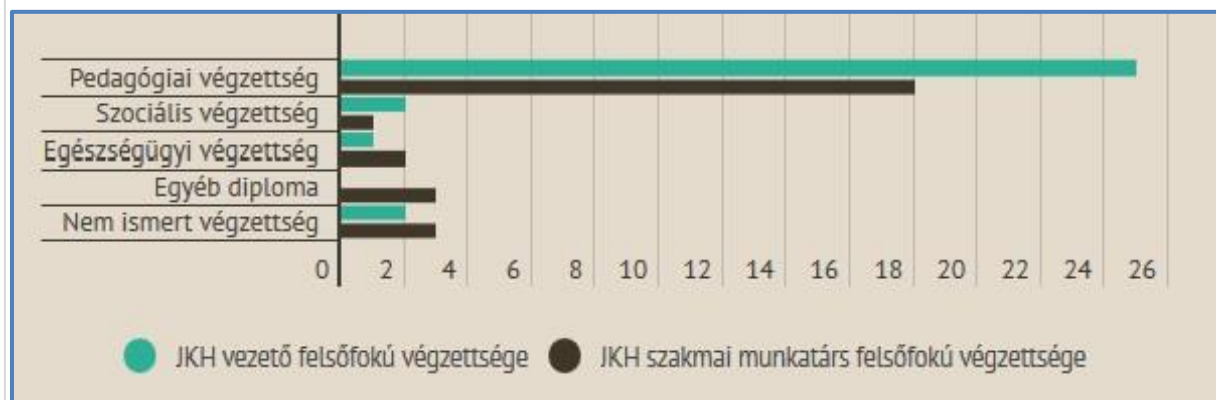
A 2019-es kérdőívekből származó adatok azt mutatják, hogy a közösségi terekben elviekben a legtöbb esetben rendelkezésre áll a kellő számú és megfelelő végzettségű munkatárs, mivel az előírt személyi feltételeknek formálisan egy kivétellel minden Jó kis hely megfelel. Az önbevalláson alapuló adatok alapján egyetlen közösségi tér van, ahol az előírtnál kevesebb, nevezetesen 2 főt foglalkoztatnak. 24 helyszínen 3 fő van állományban, 7 helyszínen pedig 4. Az egyre inkább általánossá váló szakember-hiány és ennek fonákjaként az, hogy egy-egy embernek akár 2-3 állása is van egyidőben, azonban ezeken a településeken is érezteti hatását. A mentori beszámolókból tudható, és ezt interjú vizsgálatunk is megerősítette, hogy bizonyos esetekben a közösségi térben ténylegesen jelen levő dolgozók létszáma elmarad a projektben foglalkoztatottakétól.

A legtöbb esetben a megvalósítók formálisan meg tudtak felelni a pályázati kiírásban a munkatársak iskolai végzettségére vonatkozó elvárásoknak is. A Jó kis helyek szakmai vezetőinek döntő többsége, 32-ből 30 (94%) rendelkezik felsőfokú végzettséggel. Szakképzettség szempontjából a pedagógiai végzettségűek (pedagógus, óvodapedagógus, szociálpedagógus, gyógypedagógus) vannak többségben közöttük, ebbe a kategóriába tartozik a szakmai vezetők 78%-a (25 fő). 2-en (6%) szociális végzettségűek, egy embernek (3%) egészségügyi végzettsége van, míg kettőről nem szolgáltatott adatot.

A Jó kis helyek szakmai munkatársainak 84%-a, 32-ből 27 ember rendelkezik felsőfokú végzettséggel. Rajtuk kívül 4 munkatárs legmagasabb iskolai végzettsége az érettségi, míg egy személy végzettsége nem ismert. A diplomával rendelkező szakmai munkatársak körében is túlsúlyban vannak azok, akik pedagógiai területen szereztek valamilyen szakképesítést. 18 fő, a szakmai munkatársak 67%-a tartozik ebbe a kategóriába. Mindössze egy 1 személy van, aki szociális végzettségű (3,7%), 2 embernek pedig egészségügyi végzettsége van (7,4%). 3 olyan munkatársról tudunk, aki egyéb típusú diplomával rendelkezik (11,1%), míg 3 munkatárs szakképzettsége nem ismert. A fenti arány 2020 szeptemberében is hasonló a szakmai szereplők pedagógiai végzettsége tekintetében.

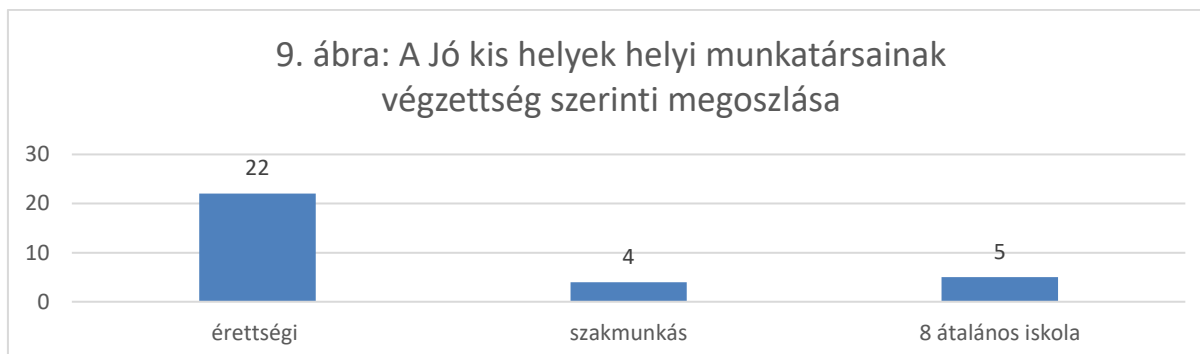
⁸ Az eredeti felhívásban két különböző (szociális és kisgyerekkori) végzettségű felsőfokú főállású munkatárs volt az elvárás. Ez utóbbit a szakemberhiányra reagálva módosította, enyhítette a fenti módon a pályázatkezelő.

8. ábra A Jó kis helyek felsőfokú végzettségű szakmai vezetőinek és szakmai munkatársainak szakképzettség szerinti megoszlása

A Jó kis helyek helyi segítőinek esetében a pályázat által előírt legmagasabb iskolai végzettség a 8 általános volt. Érdekes módon a közösségi terek elviekben messze túlteljesítik ezt az elvárást. A Jó kis helyek helyi segítői pozícióban lévő munkatársai közül a többség, 22 fő (69%) legalább érettségivel rendelkezik, 4-en pedig szakmunkás végzettségűek (12%). Mindössze 5-en vannak (16%), akiknek a 8 általános a legmagasabb végzettsége. A kérdőíves vizsgálat idején pedig egy helyszínen nem volt betöltve ez a pozíció.

9. ábra: A Jó kis helyek helyi munkatársainak végzettség szerinti megoszlása

A pályázatok sikeres lebonyolításához nem csak a minden szempontból megfelelő szakemberek és helyi segítők megtalálására van szükség, hanem arra is, hogy a közösségi terekben stabil munkahelyi stábok alakuljanak ki, amelyek képesek az intézményeket folyamatosan, kiszámítható módon működtetni. Az adatok azonban sajnálatos módon azt mutatják, hogy a fluktuáció már a programidőszak első felében is megfigyelhető volt. 14 Jó kis hely esetében, azaz a programhelyszínek 44%-ánál volt már változás a projektmenedzsmentben és/vagy a szakmai stábban. Ez a probléma egyes közösségi terek esetében az interjú vizsgálat időszakában is fennállt, és még ekkorra sem tudtak stabil működést kialakítani.

Gyakori probléma, hogy a projektekben foglalkoztatottak kiválasztása a helyi kulcsszereplők által dominált hatalmi térben zajlott network alapon, és a tapasztalatok szerint a későbbi személycserék során is nagy súllyal esnek latba a személyes érdekek. Több esetben emiatt vagy

akár ettől függetlenül konfliktusokkal terhelt a helyi döntéshozók, a projektvezetők és a szakmai munkatársak viszonya. Sok helyen ez áll a szakemberek körében tapasztalható nagymértékű fluktuáció hátterében is.

A szakmai stábok működését a gyakori személycserék mellett az is nehezíti, hogy egyes munkatársak egyáltalán nincsenek jelen a közösségi térben vagy csak az előírtnál ritkábban és rövidebb ideig. Előfordul, hogy egyik vagy másik munkatárs valójában valamelyik helyi közigazgatási vagy közoktatási, köznevelési intézményben végez munkát. Sok szakember a meglévő főállása mellett dolgozik a projektekben alacsonyabb óraszámban, így nem igazán adódik alkalom arra sem, hogy teljes létszámmal tartsanak stábülést. A szakmai vezetők nem minden esetben látnak el valódi vezetői feladatokat, mivel meglévő főállásuk mellett nincsen rá kapacitásuk, így előfordul, hogy hiányzik a szakmai koordináció, a stábtagok feladatai nincsenek világosan kijelölve, átbeszélve. A stábok működő teammé szervezésére sem jut kellő figyelem. A helyi segítők sokszor kulcsszereplők a Jó kis helyben, de ritkán van rá példa, hogy a kollégát a stáb nem integrálja, aki ennél fogva inkább kliensi mintsem munkatársi státuszban van a közösségi térben.

A megfelelő szakmai vezetés hiányát egyes esetekben a projektvezetés és/vagy a fenntartó szervezet döntéshozóinak érdektelensége is tetézi. Ez azzal jár, hogy a magára hagyott szakmai stáb aktív tagjainak maguknak kell ellátniuk a projekthez kapcsolódó szinte minden feladatot. Vannak ugyanakkor pozitív példák is, melyek azt mutatják, hogy a közösségi teret például eszközökkel, élelmiszerrel támogató településvezetés nagyban hozzá tud járulni a Jó kis hely sikeres működéséhez.

Szolgáltatási paletta

A különböző korcsoportokat célzó programok és szolgáltatások megszervezése, beindítása rendszerint fokozatosan halad előre a közösségi terekben. Általában az egészen kicsi és nagyobb gyerekeket célzó szolgáltatásokat indították be elsőként, ezek mellett pedig a különböző tematikus programokat, foglalkozásokat (kirándulás, közös főzés, számítógépes ismeretek átadása) és a jeles napokhoz, ünnepekhez - húsvét, karácsony, farsang, születésnapok - kapcsolódó rendezvényeket szervezték meg az első időszakban.

A 2019-es kérdőíves vizsgálat tanúsága szerint a „Jó kis hely”-ek nagyobb része, egészen pontosan 70%-a minden korcsoport számára kínál programokat, szolgáltatásokat. A többi helyszínen jellemzően azokat a szolgáltatásokat, programokat nem alakították még ki ekkor, amelyek a 26-54 év közötti korosztályt, az 55 év felettieket és kifejezetten a szülőket kellene, hogy megcélazzák. Vannak ugyanakkor olyan programelemek is, amelyeket a közösségi terek többségében már elindítottak, ilyenek a tanoda típusú szolgáltatások és a sportprogramok.

Ahogy korábban említettük, nagy különbségek mutatkoztak abban, hogy az egyes Jó kis helyek mikortól kezdve tudták elindítani programjaikat és szolgáltatásaikat. Így a kérdőíves adatfelvétel idején bizonyos közösségi terek még csak első programjaikat bonyolították, míg más intézmények jóval előrébb jártak ebben a folyamatban. Ennek megfelelően a Jó kis helyek által megvalósított programok és elindított szolgáltatások számában nagy szórás mutatkozott. Van

olyan programhelyszín, ahol ekkor 30 féle program illetve szolgáltatás futott, míg más helyen csak 2 fajta.

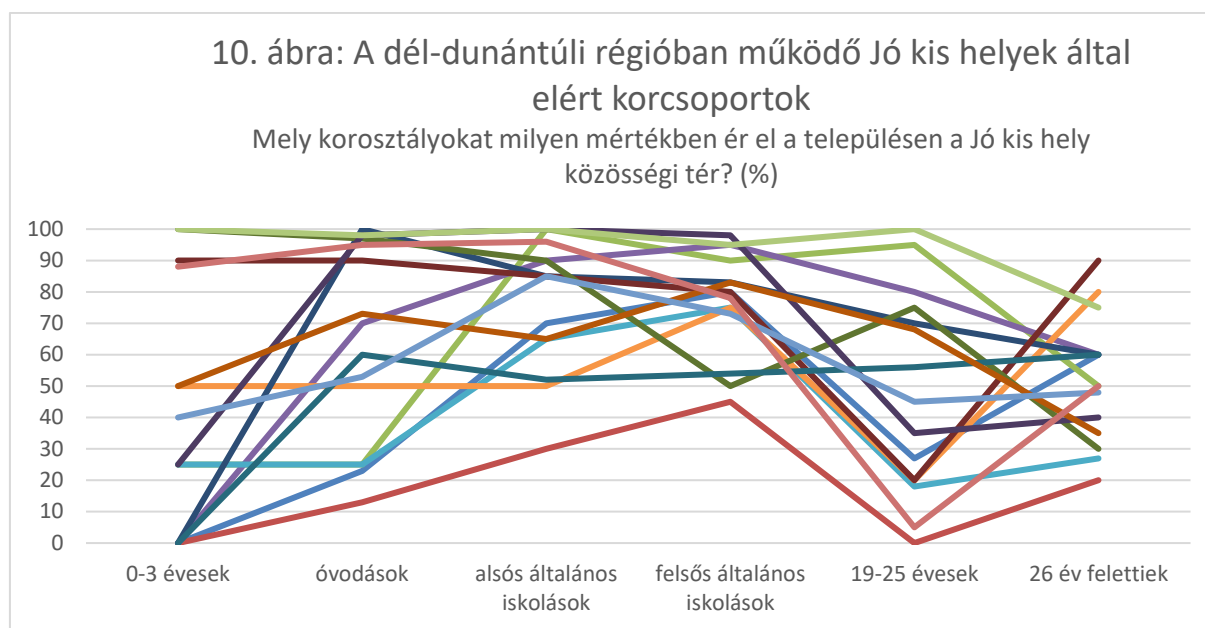
Ezek a különbségek a 2020. évi interjúk vizsgálat idejére sem tűntek el. Egyes közösségi terek még ekkor is csak néhány programmal, szolgáltatással működtek, vagy többféle tevékenységet is végeztek ugyan, de nem alakították ki a szisztematikus szakmai munka kereteit. A célcsoportok közül a serdülőket és a felnőtt korosztályt célzó programok több helyen továbbra is hiányoztak. A Jó kis hely szolgáltatáspalettájának kialakítását bizonyos esetekben az is nehezítette, hogy többféle hasonló profilú intézmény is működik a településen, és így nehéz volt a közösségi tér funkcióját megtalálni. Ekkor már a rutin megvalósítók érzékelik az elvárásokat, és az adatlekéréskor figyelnek arra, hogy minden korcsoport számára feltüntessenek valamiféle programot, szolgáltatást.

Látogatottság

A Társadalomtudományi Kutatóközpont a kiemelt projekt résztvevőjeként azért hozta létre a monitoring rendszert, hogy a gyerekesélyek növelését célzó projektek nyomon követése biztosított legyen. Mivel azonban a megvalósítók egy része – az együttműködési kötelezettség ellenére – nem tölti fel az adatokat, a látogatottságról egyelőre nem áll rendelkezésre teljes körű adatbázis.

A 2020 tavaszán Kaposvárott megtartott Jó kis hely workshopon gyűjtöttünk információkat a közösségi házak stábjaitól. Ugyan ez csak a Jó kis helyek egy csoportját - a dél-dunántúli házakat - érintette, mégis alkalmas arra, hogy jelezze a tendenciákat és a tipikus működésmódokat, a további régiókban is hasonló tendenciákkal találkoztunk.

A workshopon felrajzolt látogatottsági adatok jól mutatják az egyes korcsoportokban a Jó kis helyek igénybevételét a különböző korosztályokban. A dél-dunántúli Jó kis hely közösségi terei közös ábrán jelölték azt, hogy a településükön a különböző korosztályok hány százalékát érik el szolgáltatásaikkal. A házak különböző színű vonallal vannak jelölve, kirajzolva az egyedi sajátosságokat és az általános tendenciákat. Az elsőként feltűnő jellegzetességek között van az óvodás és általános iskolás korosztály magas elérése, valamint a 0-3 évesek és a 19-25 évesek bevonásának nehézsége. A programban részt vettek olyan közösségi terek, melyek néhány hónapja nyitottak, ami az alacsony elérési görbék megjelenését érthetővé teszi.

A dél-dunántúli Jó kis helyek kiscsoportos megbeszélése alapján különböző korcsoportok bevonásának sajátosságai, nehézségei rajzolódhatnak ki. Egyes településeken nagyon alacsony a kisgyerekek száma, szinte nincsen 0-3 éves gyerek, a 0-3 éves korosztályban a kisgyerekek napirendje mellett az otthoni teendők ellátása fontos szempont (ebéd nem készül, tűz leég, míg eljárnak), a közösségi tér otthontól való távolsága ebben a korosztályban a leghangsúlyosabb tényező (a falu túlsó végéről nem hozzák be a gyerekeket).

Az intézményi ellátásban részesülő gyerekek esetén az óvodai, iskolai ellátás és a Jó kis hely nyitva tartás átfedése van hatással a látogatottságra, (az iskolás gyerekeknél az egyéb iskolai délutáni elfoglaltságok, szakkörök, sportfoglalkozások a délutánba nyúlhatnak). A kisiskolás gyerekeknél a szülők féltése jelenik meg, emiatt nem engedik egyedül a gyereket a közösségi térbe, ezért is fontos, hogy a szülők bevonása megtörténjen. Emellett előfordul, hogy a gyerekek viselkedése, mentális, pszichés problémái miatt restelkednek a szülők, ezért nem szívesen járnak, vagy ösztönzik gyerekeiket a közösségbe járásra.

A nagyobb kamasz korban jellemzően középiskolások vagy kollégisták a fiatalok, ezért hétköznap csak későn, vagy a hétvégén érhetőek el a településen, a felnőttek, fiatal felnőttek munkahelyi elfoglaltságaik miatt kapcsolódnak nehezen a Jó kis helyekhez. A kisgyerekes szülők csak akkor tudnak részt venni a programokban, ha a gyerekeket is magukkal tudják vinni. Szinte minden korosztálynál megjelentek belső akadályok, mint a szülő hozzáállása vagy a gyerekek és felnőttek érdektelensége, passzivitása.

Általános technikai nehézségek fordulnak elő néhány helyszínen, pl. nem elég a tér különböző, eltérő igényű korosztály egyidejű programjaihoz, vagy más szolgáltatás is használja a közösségi teret, emiatt alkalmanként akadályozott a programszervezés. Az is előfordul, hogy a közösségi terek programjai helyben nem ismertek, vagy összemosódnak más, hasonló intézmények – pl. a művelődési ház – programjaival.

A célcsoport aktuális élethelyzete és a technikai nehézségek mellett a munkatársak személyisége, szaktudása és motivációja befolyásolja döntően az elért korcsoportok körét és a látogatottságot.

Egyes esetekben a Jó kis helyek dolgozóinak szakmai ismeretei elavultak, vagy hiányosak, nem rendelkeznek kellő tapasztalattal az ilyen típusú szolgáltatások működtetésében, ezért nem tudják megszólítani a helyieket. A munkatársaknak rendszerint nincs közösségfejlesztési tapasztalata, ami arra ösztönözhetné őket, hogy a teljes helyi közösség bevonásában gondolkodjanak. Arra is van példa, hogy előítéletesek a cigány lakossággal szemben, és esetenként ezekben a nézetekben osztoznak a helyi védőnővel vagy családgondozóval is.

A kellőképpen át nem gondolt tevékenységek, az ad hoc működésmód az ott dolgozók tapasztalatlanságával párosulva egyes esetekben azt eredményezik, hogy a közösségi tér munkatársai nem képesek kezelni az ott jelentkező problémák egy részét: a normasértéseket, a rongálásokat, lopásokat. Emellett a higiénés problémákkal küzdő családok megjelenéséből adódó nehézségekre sem tudnak adekvát válaszokat adni.

Nyitva tartás

A Jó kis hely workshopon a közösségi terek nyitva-tartásáról is igyekeztünk információkat gyűjteni. A résztvevők a közösségi terek nyitvatartási idejét az egyes sorokban vezették, és jelölték, - pontozott felületen - a leglátogatottabb időszakot. Az ábrán jól látszik, hogy alapvetően a gyerekek intézményi ellátásának intervalluma befolyásolja a kihasználtságot. Amíg óvodában, iskolában vannak a gyerekek, érthetően csekély a Jó kis helyek látogatottsága. A közösségi terek napi 8 órás nyitva tartását a legtöbben igyekeztek úgy alakítani, hogy a fiatalok jobban elérjék. Egy esetben a nyitva tartás legszélesebb kiterjesztését láthatjuk, reggel 8-tól este 8-ig, napközbeni szolgáltatási szünettel.

A csoportban felmerült e hétvégi nyitva tartás kérdése. A résztvevők közösségi terek fele minden szombaton kinyit, szolgáltat, a másik fele havi 1-2 alkalommal tart nyitva szombaton.

11. ábra: A dél-dunántúli régióban működő Jó kis helyek nyitva tartása
hétköznap

A workshop résztvevői összegyűjtötték a kevésbé látogatott időszak (nyitástól 14.30-ig, télen délután sötétben) feladatait is, melyekre van idő, amikor kevesebb a látogató. Ezek az előkészítési feladatok (felkészülés a foglalkozásokra, programszervezés, szórólapok, meghívók készítése, kihordása, takarítás, ügyintézés, beszerzés), az adminisztráció (dokumentáció, elszámolás, monitorig töltés). A szociális támogatás a szülőknek (egyéni segítség, tanácsadás, családlátogatás, adományosztás, mosás, tisztálkodás lehetősége), a kisgyerekek programjai (baba-mama klub, játszóház kicsiknek) és a szakemberek elérhetősége a közösségi térben (védőnő, családsegítő, gyógytornász). Ebben az időszakban folynak az együttműködés, kapcsolattartás feladatai (team, megbeszélések, közös tervezés) és az egyéb teendők (online segítségnyújtás, helyi rendezvényekhez segítségnyújtás).

Összességében azt mondhatjuk, hogy a nyitva tartás kérdése általában összefügg a szervezettséggel, a szisztematikus működéssel. Vannak olyan közösségi terek, ahol az iskolával egyeztetve már a kora délutáni időszakban fogadják a gyerekeket, vagy a diákok hazaérkezéséhez igazodva nyújtották a délutáni nyitva tartást, és a kötelezően elvárt havi 1 hétvégi szolgáltatást bővítették heti 2-4 alkalomra. A kevésbé jól funkcionáló Jó kis helyek problémáinak hátterében a legtöbb esetben az előzetes tervezés, az átgondolt működés hiánya áll. Megesik, hogy az ott dolgozók nem ismerik a saját szakmai programjukat, de arra is van

példa, hogy a közösségi tér nem a meghirdetett nyitva tartás szerint működik, esetleg zárva tart, mikor fogadnia kellene az embereket. Ennek oka részben a szakemberhiány, ami miatt a közösségi tér dolgozói más munkaviszonnyal is rendelkeznek, munkaidejük egy részét más feladatokkal töltik, másfelől a pályázatban tervezett (és nem emelhető) alacsony bér hat kedvezőtlenül, mert a szolgáltatás csökkentésével járó háttér-alkukat eredményezhet.

Indikátorok

Általános, a kevésbé jól és a szakmailag megfelelő módon működő „Jó kis hely”-eket is érintő probléma az indikátorok, ezen belül elsősorban az előírtaknak megfelelő mennyiségű (50%) Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben (RGYK) részesülők elérésének kérdése. Az RGYK-ban részesülők aránya évről-évre csökken az érintett települések egy részén, illetve olyan helyek is vannak, ahol maga a gyerekszám is csökkent a pályázati felhívás megjelenése óta eltelt időszakban. Ugyanakkor a projektek egy részében a lefölözés érvényesül, a könnyebben elérhető, ezekben az esetekben a jobb helyzetű gyerekekkel való munka mellett külön figyelmet kell fordítani a hátrányos helyzetűek tudatos, proaktív elérésére a településen. Egyes helyszíneken felmerült, hogy a szomszédos – szintén hátrányos helyzetű település – gyermekeit bevonják a projektbe, ha helyben nem találnak elég érdeklődőt.

Gondot okoz emellett, hogy a közösségi terekben dolgozók nem tudnak információt szerezni arról, hogy kik részesülnek az említett ellátásban. A jegyző állítja ki a jogosultságot igazoló dokumentumot, azonban az RGYK-sok listáját adatvédelmi okokból nem adja ki, különösen azokban az esetekben, ahol nem az önkormányzat a projekt megvalósítója. A jogosultság igazolása a szülő rendelkezésére is áll, de általában ez sem egyszerű útja a beszerzésnek. Az RGYK jogosultságot évente lehet megszerezni, így egy-egy személy státusza akár többször is változhat a projektidőszak folyamán. Jelenleg bizonytalanság van abban, hogy elég egyszer, a belépéskor, vagy a záráskor igazolni az RGYK státuszt, esetleg évente meg kell erősíteni azt.

A Jó kis helyeken gyakori látogatók a nevelőszülőnél élő gyerekek, akik a jogszabályi előírások alapján nem tartoznak a Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény jogosultak körébe, de Halmozottan hátrányos helyzetű besorolással rendelkeznek. A nevelt gyerekek speciális élethelyzetüknél fogva nem kérdés, hogy rászorulnak a támogatásra, de a jelenlegi projekt szabályozás szerint a velük való munka nem számít indikátornak.

Szakmai kapcsolatok, hálózatosodás

Ami a közösségi tereknek a települések életébe, közelebbről a helyi szakmai hálózatokba való beágyazódását illeti, azt mondhatjuk, hogy ezen a téren a Jó kis helyek saját bevallásuk szerint nagy lépéseket tettek már a projektidőszak kezdeti szakaszában is. A kérdőíves vizsgálat idején a Jó kis helyek közel kétharmadára, egészen pontosan 66%-ára volt igaz, hogy szakmai

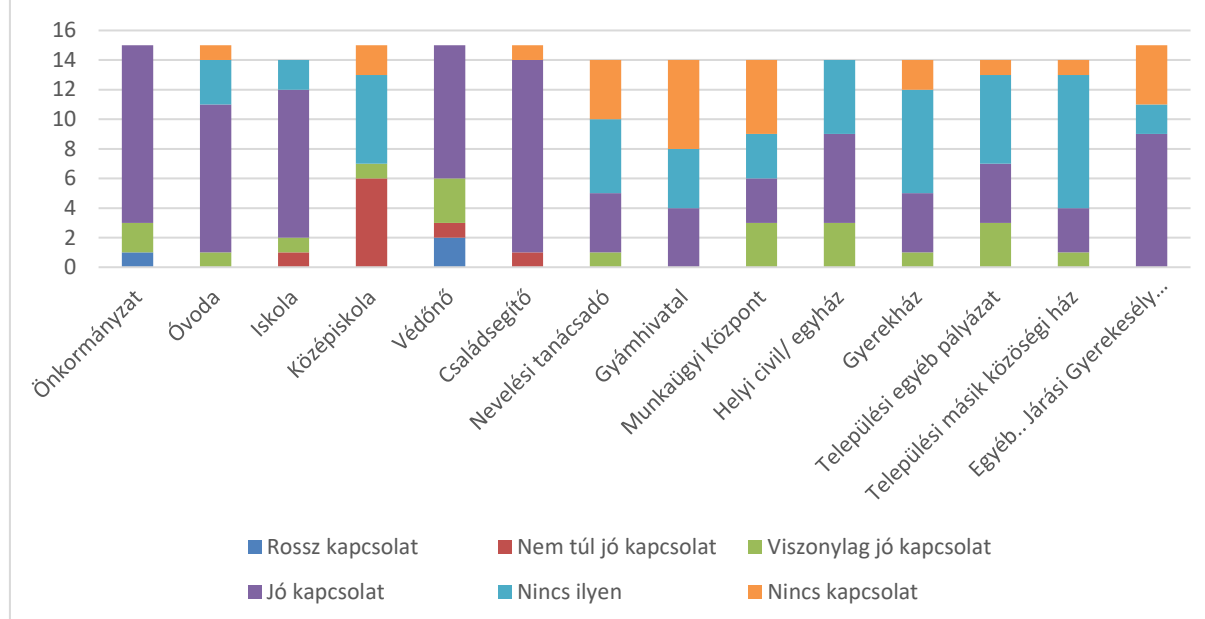
kapcsolatainak kiterjedtsége közepes mértékű.⁹ A közösségi terek 34%-a pedig kifejezetten sok szakmai kapcsolattal rendelkezett már ekkor is.

A szakmai együttműködések intenzitása helyszínenként és egy-egy Jó kis helynek a különböző szereplőkkel való kapcsolatát tekintve is változó, de általában elmondható, hogy a közösségi terek többsége a kezdeti időszakban jellemzően alkalmanként működött együtt a többi intézménnyel, szereplővel. Az adatok tehát azt mutatják, hogy a településeken újonnan megjelenő Jó kis helyek ugyan kiépítettek már valamiféle kapcsolatot a releváns szereplők többségével, de a rendszeres, szisztematikus együttműködés – bár erre is van példa – ekkor még kevésbé volt jellemző. Az ezzel együtt is relatíve jó eredményt magyarázza, hogy sok esetben a szomszédos településeken dolgozó, helyben beágyazott, kiterjedt szakmai kapcsolatokkal rendelkező szereplőket alkalmaznak szakmai vezetőként. Az egyébként jellemzően a térségi családsegítő vezetőjeként, a szomszédos település iskolaigazgatójaként, vagy lelkészeként tevékenykedő szakemberek pedig a Jó kis helyek működtetése során is támaszkodnak már meglévő kapcsolatrendszerükre.

A dél-dunántúli workshop keretében lezajlott információgyűjtés a közösségi terek és a különböző intézmények közötti együttműködés minőségére is kiterjedt. A 15 Jó kis hely adatai alapján készült ábrán a legfeltűnőbb a kiemelkedően jó kapcsolat a kistélepülés vezetésével (önkormányzat), legtöbbször projektgazdával, valamint a gyerekekre irányuló közvetlen szolgáltatások szereplőivel (óvoda, iskola, védőnő, családsegítő, járási gyerekesély program vagy helyi civil/egyházi szervezet). A speciális élethelyzetben támogatást nyújtó, járási központban működő szolgáltatókkal gyakran nincs kapcsolat (nevelési tanácsadó, gyámhivatal, munkaügyi központ). A középiskolákkal pedig gyakran nincs kapcsolat, vagy ha van is, az nem túl jó.

⁹ A „Jó kis hely”-eket kategorizáltuk abból a szempontból, hogy a települési és a környéki intézmények, szakemberek, szolgáltatók közül mennyivel vannak kapcsolatban. Az említettek kevesebb, mint 30%-ával kapcsolatban álló Jó kis helyeket tekintettük kevés szakmai kapcsolattal rendelkezőnek, a releváns szereplők 30-60%-ával kapcsolatban állókra mondjuk azt, hogy szakmai kapcsolataik kiterjedtsége közepes mértékű, míg a releváns szereplők több mint 60%-ával kapcsolatban lévő Jó kis helyek a sok szakmai kapcsolattal rendelkező kategóriába kerültek.

12. ábra: A dél-dunántúli régióban működő Jó kis helyek és a helyi szereplők kapcsolata

Az interjú vizsgálat további adalékokkal szolgált az együttműködések jellegét illetően. Feltárta, hogy a Jó kis helyek és a helyi szereplők közötti együttműködések elsősorban az adott szakember szakterületére korlátozódnak, ezen túlmutató, a közösségi tér programjaiba való általánosabb bekapcsolódás nem jellemző. A legtipikusabb együttműködési formák között a szakemberrel közösen tartott foglalkozásokat, a Jó kis helyen megszervezett ügyfélfogadást és a családokkal kapcsolatos releváns információk megosztását találjuk. Ahogy említettük, a helyi szereplők közötti korábbi ismeretségek, meglévő személyes kapcsolatok sok esetben segítik a szakmai együttműködést, ugyanakkor arra is látunk példát, hogy pont ezek a tényezők akadályozzák a különböző intézmények, szolgáltatások munkájának az összehangolását. Különösen igaz ez olyan esetekben, amikor egy, a helyi kulcsszereplők által network alapon kiválasztott közösségi tér vezető nem rendelkezik a pozíció betöltéséhez szükséges kompetenciákkal, és a kiválasztás módja miatt eleve egy konfliktusokkal terhelt helyzetben kezdi meg működését.

A közösségi terek beágyazódása és későbbi fennmaradása

Az eddig elért sikerek, eredmények

A Társadalomtudományi Kutatóközpont Monitoring rendszerének adatai alapján 2020. szeptember végéig 1544 gyerek és 879 felnőtt vette igénybe a Jó kis helyek (32) szolgáltatásait, és a problémák sokasága ellenére a Jó kis helyek természetesen sikereket is elkönyvelhetnek. A kérdőíves vizsgálatból származó információk alapján elmondható, hogy a legnagyobb változást azokon a településeken hozta a „Jó kis hely”, ahol az új közösségi tér indulása előtt semmiféle intézmény, közösségi szolgáltatás nem működött. Ahol nincsen óvoda, iskola, művelődési ház, de talán kocsma sem, ott általában nincs olyan esemény, ahol a helyi lakosok találkozhatnak,

megismerkedhetnek, közösséggé kovácsolódhatnak. Természetes, hogy ilyenkor sikerként élük meg a „Jó kis hely” közösségi tér puszta létét is, hiszen az egy új lehetőséget ad ezeknek a kistelepüléseknek. Másol, az oktatási intézményekkel, egyéb szolgáltatással rendelkező településeken a meglevő programokat tudták jelentős mértékben kiegészíteni, színesíteni azok a közösségi terek, melyek a helyi igényekre reagálva, megfelelő szakmai színvonalon szervezték meg szolgáltatásaikat.

Azokon a településeken, ahol nem volt a szolgáltatásnak előzménye, az új közösségi térrel szemben kezdetben megjelent egyfajta értetlenség, bizalmatlanság, elzárkózás. Sikerként értékelhető, hogy a munkatársak kitartó munkája, stabil jelenléte, a tervezett programok kiszámíthatósága és a bevonási technikák széles skálája és személyessége révén sok helyen le tudták küzdeni ezeket az akadályokat. Ahol valamiféle előzményprogram (pl. tanoda, művelődési ház) működött a korábbiakban, ott a szolgáltatás átpozicionálása volt szükséges az új program indulásával. Több településen sikerrel oldották meg ezt a feladatot is a szakemberek. A „Jó kis hely” közösségi terek nagyobb részében az első évben sikerült megteremtteni a működés alapjait, fizikailag, projekt-technikailag és szakmailag egyaránt. Olyan szolgáltatások váltak elérhetővé a kistelepüléseken, melyek korábban nem voltak biztosítottak. A legszegényebb településeken különösen nagy jelentősége van az alapszolgáltatások – tiszta, rendezett, fűtött tér eszközökkel, étkezés, mosási, tisztálkodási lehetőség – hozzáférhetővé válásának.

A következő kihívással a közösségi tér normáinak kialakításakor találkoztak a megvalósítók, mert a gyerekek, fiatalok nem ismerték a szabályokat, vagy nem tartották be azokat. A jól működő „Jó kis helyeken” a közösségi együttélés szabályainak (lehetőleg közös) meghatározásával és következetes betartatásával, a tisztelet kölcsönös elvárásával, az indulatkezelés segítségével sikerült biztos működést kialakítani és egyben a fiatalok szocializációját elősegíteni. Annak eredményeként, hogy a gyerekeket, fiatalokat be tudták vonzani a közösségi térbe, egyes településeken szinte megszűnt a csellengés, céltalan kódorgás, rongálás. A fejlesztő és tanulást segítő programok első eredményei is megmutatkoznak már. Az interjú vizsgálat során több helyi szakember képességjavulásról számolt be az adott közösségi térbe járó óvodások körében, és néhány iskolai pedagógus is javuló tanulmányi eredményekről adott visszajelzést az iskolások kapcsán.

A jól működő közösségi terek lehetőséget adnak a fiataloknak és felnőtteknek is az ismerkedésre, kapcsolódásra, a projekt biztosította közösségi programok, közös tevékenységek, fellépések együttes erőfeszítésekre sarkallják a résztvevőket. Mindezek eredményeként a gyerekek és felnőttek maguk is megszólítják egymást az utcán, a mindennapokban. Ez sok helyen újdonság, a közösséggé formálódás kezdete. Olyan településről is tudunk, ahol a Jó kis hely a faluban szerveződő események, programok elsődleges helyszínévé vált, és önkénteseket is sikerült bevonni a működtetésbe. Egyes esetekben a lakosság és a helyi szakemberek kapcsolatára is pozitív hatással volt a közösségi tér, mivel utóbbiak rendszeresen részt vesznek a Jó kis hely programjain, rendezvényein, és így a későbbiek során könnyebben alakítanak ki bizalmi kapcsolatot a hozzájuk fordulókkal.

A Jó kis helyeknek működése a 2020. évi COVID 19 járvány tavaszi és őszi időszakában nem volt egységes. A kezdetben felmerült problémák megoldása önmagában minden segítő szervezet

lehetőségein túlmutató, és a helyi intézményi partnerek maguk is a helyzethez való alkalmazkodással küzdöttek. Ebben az időszakban a Jó kis hely munkatársak a projektekhez közvetlenül nem kapcsolódó, jellemzően önkormányzati és egyéb feladatokat is elláttak. Részt vettek a közmunkások koordinálásában, az idősok ellátásában, segítették a gyerekek étkeztetését és maszkokat varrtak a településen élőknek és az intézményeknek, projekt munkatársaknak. A kistelepüléseken a Jó kis helyek biztosították a gyerekeket, családokat segítő szolgáltatások alapját, mert gyakran nem volt elérhető helyben más szolgáltató. „Pozitív hozadéka” a helyzetnek, hogy több helyen erősödnek az együttműködések, új kapcsolatok jönnek létre a problémák kezelésére, a megoldások közös keresése érdekében. A koronavírus járvány miatt a Jó kis helyet működtető településeken jellemzően nagy volt az összefogás a szakemberek között.

Összességében elmondható, hogy azokon a településeken sikerült viszonylag hamar nagy lépéseket tenni, ahol volt egyfajta várakozás, hosszú távú terv, vízió a település fejlesztésével, a „Jó kis hely” szolgáltatás céljával, hasznosulásával kapcsolatban. Azokon a településeken, ahol nem készültek fel a lehetőségre, vagy esetleg sokadik projektként valósítják meg a „Jó kis hely”-et, ott érezhetően lassabban halad a program, nehezebben indulnak be a szolgáltatások, és így az eredmények is váratnak magukra.

Fenntarthatóság

A Jó kis hely szolgáltatás támogatását biztosító EFOP-1.4.3-as konstrukció 5 éves fenntartási elvárásai a dokumentáció nyilvántartására és a kiemelt projekttel való kapcsolattartásra szorítkoznak. A felhívás csak egy tervet, vállalat kér a fenntartásra vonatkozóan. Az infrastrukturális háttérrel biztosító EFOP-2.1.2-es felhívás tovább megy. Ebben az szerepel, hogy „nem elvart a fenntartási időszakban a szolgáltatás önálló működtetése”. Az indoklás szerint a tapasztalatok összegzése után önkormányzati feladattá válhatna a Jó kis helyek működtetése, de mivel egyelőre nincsen biztosítva a hazai finanszírozás, így a további működtetést nem várják el.

A közösségi terek munkatársai általában a szolgáltatások hosszú távú fenntartásában gondolkoznak, és bíznak abban, hogy a későbbiek során is lesznek források a működtetésükre. A kérdőíves vizsgálat során a megkérdezettek 94%-a gondolta úgy, hogy a közösségi terek fenn fognak maradni hosszabb távon is, mert tapasztalatuk szerint a szolgáltatásokra igény és szükség van.

A Jó kis helyeken dolgozó szakemberek és helyi segítők ugyanakkor csak bizonyos feltételek teljesülése mellett látják fenntarthatónak a szolgáltatásokat. Véleményük szerint a közösségi terek hosszú távú fennmaradásához szükséges, hogy legyenek olyan szakemberek, akik képesek ellátni a működtetéssel járó feladatokat, és hogy normatív alapú források biztosítsák a működésüket. Kiemelték még, hogy ezek mellett a helyi döntéshozók támogató hozzáállása is elengedhetetlen, és a fennmaradásukhoz az is kell, hogy a Jó kis helyek képesek legyenek a kistelepülések életének szerves részévé válni.

A Jó kis helyek fenntarthatóságát meghatározó tényezők között valóban kiemelt helyen szerepel a települési vezetőknek az újonnan létrehozott intézményhez való viszonya. Támogató

környezetben az ilyen típusú szolgáltatások sokkal könnyebben válnak a település életének szerves részévé, a helyi önkormányzat által biztosított anyagi és más típusú források pedig nagyban segítik azt, hogy az egyes projektidőszakok közötti forráshiányos időkben is tovább működhessenek.

A vizsgált közösségi terek esetében ez a fajta támogatás sajnálatos módon sokszor hiányzik. A polgármester, a jegyző gyakran leterhelt vagy nem mutat érdeklődést a Jó kis hely működése, későbbi sorsa iránt. Azokon a településeken pedig, ahol a vezetés támogatóan viszonyul a közösségi térhez, nincsenek arra források, hogy hosszabb távon önerőből fenn tudjanak tartani egy ilyen intézményt. Legfeljebb a rezszi és az eszközköltiségek fedezését tudnák vállalni.

Az interjúk vizsgálat alapján az is kijelenthető, hogy a megvalósítók és a projektgazdák körében egyáltalán nem jellemző a fenntarthatósággal kapcsolatos szisztematikus tervezés. Eddig nem tekintették át, hogy a projektek lezárulása után mely szolgáltatások lennének működtethetők az általában rendelkezésre álló forrásokból, ahogy azt sem, hogy milyen szakmai tudások, együttműködések maradhatnának meg helyben a támogatás megszűnését követően. Nem törekedtek alternatív források felkutatására vagy önkéntesek toborzására, képzésére sem. Mindebből az következik, hogy újabb uniós támogatás, illetve normatív állami finanszírozás hiányában meglehetősen bizonytalan a jövőjük.

Javaslatok a Jó kis hely szolgáltatások fejlesztéséhez

Háttér

A „Jó kis hely – Biztos Kezdet Gyerekházak és kistépülési komplex gyermekprogramok támogatása” (EFOP-1.4.3-16) pályázati felhíváshoz kapcsolódik a program megvalósítását segítő szakmai-módszertani támogató rendszer az „Integrált gyermekprogramok szakmai támogatása” EFOP-1.4.1-15-2016 kódszámú projekt keretében. A kísérő projekt megvalósítói konzorciumában állami és civil szereplők – a Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság, a Társadalomtudományi Kutatóközpont Gyerekesély-Kutató Csoport és a Magyar Máltai Szeretetszolgálat – dolgoznak. A „Jó kis hely”-ek közvetlen támogatását, mentorálását a Szeretetszolgálat végzi, további képzési, kommunikációs, szakmai, monitoring és értékelési feladatokkal a többi partner is hozzájárul a közösségi terek munkájához. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat a jelenlegi pályázati konstrukcióban létrehozott „Jó kis hely”-ek mentorálásának tapasztalatai alapján szeretne néhány olyan szempontot felvetni, melyek átgondolása a 2021-27-es ciklusban elősegítheti a „Jó kis hely” projektek optimálisabb tervezését, működését.

Számszerűsíthető elvárások

Jelen pályázati felhívásban elvárás a megvalósítókkal szemben, hogy a teljes projektidőszak végéig 10 fő 25 év alatti személy és 5 fő szülő legalább 5 alkalommal vegyen részt a közösségi térben valamilyen folyamat jellegű programon. Az indikátor egy 4 éves projekt első hete után leigazolható, így nem jelent kihívást a megvalósítóknak, nem motiválja a rendszeres, lehető legtöbb lakost bevonzó működést. A programok tervezésében meglehetősen nagy rugalmasságot

hagyott a felhívás, ami szerencsés a helyi igényekhez illeszkedő szolgáltatási paletta kialakításában, viszont szakmai szempontból, valamint a felzárkózási prioritások mentén indokolt lehet kötelező tevékenységek és kötelező rendszeresség elvárása (pl. baba-mama klub legalább heti egy alkalommal való működtetése, mosási lehetőség kötelező biztosítása).

Javaslat: A megvalósítás minőségét pozitívan befolyásolná, ha a közösségi tereknek nem a teljes projektidőszakra vonatkozóan kellene bizonyos indikátorok célértékeit elérni. Azt javasoljuk, hogy a jövőben a pályázati kiírás rövidebb időszakokra vonatkozó, folyamatosan, akár negyedéves vagy havi rendszerességgel teljesítendő indikátorokat tartalmazzon. Ezáltal a megvalósítók felkészíthetők egy jövőbeli normatív támogatás alapvető feltételének teljesítésére. Javasoljuk továbbá, hogy a több korcsoportot elérni kívánó projekt esetén minden releváns korcsoportra vonatkozzon valamilyen indikátor elvárás. Úgy gondoljuk, hogy egy következő pályázati felhívásban újabb kötelező tevékenységek is megjelenhetnének, illetve előremutató lenne egyes, felzárkózást segítő tevékenységek minimális gyakoriságának meghatározása.

Bevont rászorulóknak státuszának igazolása

Számos változás következtében a Jó kis helyet működtető települések csaknem fele nem felel meg annak az elvárásnak, hogy a 0-25 éves korosztály 50%-a Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény (RGYK) jogosult legyen. Az alacsony indikátor szám ellenére a bevontak felének RGYK státusza továbbra is elvárás. Ez a legkisebb településeken okoz fejtörést. A településen élő hátrányos helyzetű gyerekek felkutatása és bevonására plusz figyelmet kell fordítani a projekteknek. A tereptapasztalatok alapján felmerült, hogy további rászorultsági, szegénységi mutatók bevonása lenne szükséges a projektben. A kistépüléseken élő, - nem RGYK-s – nevelőszülőnél élő HHH-s gyerekek és a szegregátumban élők nyilvánvaló hátrányai a jelenlegi szabályozás szerint a projektben nem számítanak hátrányos helyzetnek, holott bevonásuk indokolt, jogszabályi hivatkozásokkal jól alátámasztható.

Javaslat: Az RGYK kategória helyett/mellett más, a települések aktuális helyzetét jobban megragadó mutatók bevezetését javasoljuk a kiírásokban. Újabb „Jó kis hely” projektek bevonása esetén frissített, felülvizsgált adatsor alapján kerüljenek meghatározásra a települési RGYK arányhoz (és egyéb mutatókhoz) képest az elvárások. A HHH státuszú nevelt gyerekek és az utógondozói ellátásban részesülő tanulók vagy hallgatók, valamint a szegregátumokban élők számára nyújtott szolgáltatás indikátorként legyenek elszámolható.

Települési adottságok figyelembevétele

Amennyiben lehetővé válik újabb „Jó kis hely” projektek elindítása, úgy a felzárkózást elősegítő programok célzottabbá tétele érdekében a támogatásra jogosult települések körének és a pályázati feltételeknek a felülvizsgálatára lesz szükség. Ezzel elérhető, hogy azokon a helyeken jöjjenek létre közösségi terek, ahol azokra a legnagyobb szükség van. A pályázati feltételek

megfogalmazása során arra is tekintettel kell lenni, hogy egy-egy szolgáltatáshiányos településen ne alakuljanak ki párhuzamosságok a hasonló profilú fejlesztések egyidejű megvalósítása következtében. A mentorálás során felmerült az is, hogy különösen a 300 fő alatti települések esetén a szomszédos településsel közös projektmegvalósítás hatékonyságát vizsgáljuk meg.

A pályázati feltételekhez és a megvalósításhoz kapcsolódó társadalmi mutatók felülvizsgálata is szükségesnek látszik. Ahogy korábban kifejtettük, a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők számának és arányának folyamatos csökkenése országos tendencia. Emiatt ez a mutató már nem ad valós képet egy-egy település helyzetéről, az ott tapasztalható problémák mélységéről.

A mostani konstrukcióban ugyanakkora eséllyel indultak a maximális támogatásért a 200 fős és az 1000 fős települések valamint a legszegényebb helységek és a relatíve jobb helyzetben lévő falvak is. A fenti szempontok egyáltalán nem játszottak szerepet a támogatási összeg meghatározásánál, miközben belátható, hogy ez egyfajta aránytalanságot is eredményezhet.

Javaslat: A közösségi terek működtetésére kiírt pályázatban olyan mutató szerepeljen, mely alapján jól behatárolható a társadalmi deprivációval sújtott települések köre. Megfontolásra javasoljuk továbbá a településnagyság és a települési depriváció szempontjainak valamilyen szintű figyelembevételét az elérhető támogatási összeg meghatározásakor.

Közösségi tér helyszínek

Komoly gondot okozott – több helyen ez a probléma a mai napig is fennáll –, hogy a „Jó kis hely”-ek nem a véglegesnek szánt épületben kezdték meg a működésüket, a hátrányos helyzetű kistépülések pedig sok helyütt nem tudnak olyan ideiglenes helyszínt biztosítani a számukra, amely igazán alkalmas lenne az eredetileg elképzelt szakmai tervek megvalósítására. Az ideiglenesen használt épületek mérete gyakran nem megfelelő – túl kicsi vagy túl nagy –, esetleg nem fűthetők, vagy nem csupán erre a célra használják őket (pl. polgármesteri hivatal, könyvtár, orvosi rendelő). Ez a helyzet azért alakult ki, mert a közösségi terek létrehozása egy olyan pályázati konstrukcióban történik, amelynek pályázat-technikailag két, egymástól elkülönülő, de a megvalósításban egymásra épülő eleme van. A pályázók külön igényelhettek ERFA típusú támogatást a Jó kis helyek épületeinek felújítására, és egy másik pályázatban ESZA forrást a szakmai tevékenységek megvalósítására

Egyes közösségi terek másfél évvel a szolgáltatások beindítása után sem rendelkeznek döntéssel a beruházási pályázatukról, mások a döntés birtokában végzik a felújítási munkálatokat, miközben a „Jó kis hely” ideiglenes helyszínen működik. Az elhúzódnak a bírálat megnehezítette a kivitelezők megtalálását is, mivel a felújításra fordítható források az építőipari árak jelentős emelkedése miatt sok esetben nem bizonyultak elegendőnek, és döntően más, nagyobb beruházások kötötték le a cégek kapacitásait.

A helyszínek kapcsán felmerülő további probléma egyes településeken, hogy a közösségi tér messze helyezkedik el a teleszerű lakókörnyezettől, azoktól a településrészekről, ahol a

hátrányos helyzetű lakosság koncentrálódik, így épp a leginkább rászorulóknak számára érhető el legkevésbé a szolgáltatás.

Javaslat: A pályázati konstrukciót a jövőben lehetőleg úgy kell kialakítani, hogy a közösségi tér létrehozása során ne különüljön el egymástól túlságosan időben az infrastrukturális fejlesztések és a szakmai tevékenységek megvalósítása. Az ESZA és ERFA típusú támogatások egy felhívásban kezelése elengedhetetlen előfeltétele a közösségi terek eredményes működtetésének.

Szükséges továbbá a felhívásban elvárásként megfogalmazni azt, hogy a legszegényebb lakosság számára könnyen elérhető helyen létesüljön a közösségi tér.

Felzárkózási projektek koncentrálódása

A pályázati felhívás kizárta, hogy olyan településen létesüljön „Jó kis hely”, ahol van már gyerekház, és a pályázat részét képezte egy igazolás arról, hogy az EFOP-1.4.2-16 Integrált térségi gyerekprogramok projekt keretében nem létesül hasonló profilú intézmény, közösségi szolgáltató ház a településen. Mindezek ellenére bizonyos településeken többféle hasonló célú felzárkózási projekt valósul meg egy időben, melyek célcsoportjai, szolgáltatásai között is jelentős átfedések vannak, ez pedig nem minden esetben segíti elő az egyes programok megfelelő színvonalú megvalósítását. Egy kirívó példa, hogy két nyertes és működő „Jó kis hely” szolgáltatás van egy 1000 fő alatti településen, valamint gyakori a „Jó kis hely”, a Komplex telep program és a Bari Shej projekt párhuzamos működése egy-egy helyszínen.

Egyes települések (vagy pályázatíróik) nagyon eredményesek a források elérésében, azok összehangolt felhasználásban azonban nem minden esetben sikeresek. Sokszor felesleges párhuzamosságok jönnek létre, ráadásul mivel nincs elegendő szakember a különböző pozíciókra, a helyi projektekben is érintett munkatársak túlterheltté válnak, illetve nem tudják érdemben ellátni valamennyi feladatukat. Ezek a tényezők általában akkor is negatív hatással vannak a közösségi terek működtetésére, ha a szakemberek a helyi fejlesztési projekteket nagy körültekintéssel, egymástól megfelelően elválasztva igyekeznek megvalósítani.

Javaslat: A felhívásokban legyen pontosan meghatározva azon projektek köre, melyek egyidejű megvalósítása egy kistépülésen nem indokolt. A szinergia biztosítása érdekében a bírálat során a korábbi döntések vizsgálatát is végezzék el, a bírálók tekintsék át azt, hogy milyen fejlesztéseket folytatnak, terveznek egy-egy településen. Egy újabb nyertes projekt összességében több forrást igényel, ha nem vesszük figyelembe a meglévő adottságokat. Egy működő közösségi tér képes lehet befogadni részleges költséggel is újabb feladatokat.

Menedzsment költség

Az EFOP-1.4.3-16 felhívás alapján a projektmenedzsment költségek a támogatási összeg maximum 2,5%-át tehetik ki. 44 millió forint maximális támogatási összeggel számolva a menedzsmentre költhető forrás a teljes projektidőszak alatt mindösszesen 1.100.000 Ft. Ez azt jelenti, hogy 275.000 Ft fordítható maximum évente a projektvezető és pénzügyi vezető bérére,

járulékaira, utazási költségeire (eszközre, anyagköltségre és egyéb menedzsment költségelemekre). Ez az összeg koránt sincs arányban azzal a munkával és felelősséggel, amit a menedzsment szereplőktől vár a projekt. Ebből adódik az, hogy az amúgy is forráshiányos települési önkormányzat kénytelen plusz erőforrásokat mozgósítani, és/vagy a szakmai munka terhére oldják meg a megvalósítók a menedzsment feladatokat.

Javaslat: Szükséges a támogatás ezen részének közelítése a reális kiadásokhoz, ezért azt javasoljuk, hogy a menedzsment költségek a jövőben érhessék el az összes elszámolható költség 12%-át.

Megvalósítók bérköltsége

A „Jó kis hely” projektek jellemzően hátrányos helyzetű térségekben valósulnak meg, ahol az országos átlagot meghaladó mértékű a szakemberhiány, így a projektgazdák számára sok esetben eleve gondot okoz a megfelelő végzettséggel rendelkező munkavállalók megtalálása és tartós foglalkoztatása. További nehézséget jelent, hogy a projektben elérhető bérezés gyakran alatta marad a többi helyi munkáltató által biztosított juttatásoknak, ráadásul az előbbi a szabályozások miatt nem könnyű összhangba hozni az állandóan változó munkaerő-piaci folyamatokkal.

Bár a pályázati kiírás nem határozott meg százalékos korlátot a szakmai megvalósítók bérezésére fordítható költségek tekintetében, a gyakorlatban mégis akadályokba ütköznek a projektgazdák, amennyiben módosítani szeretnék az eredetileg tervezett bérek nagyságát. Ennek oka, hogy az Irányító Hatóság a minimálbér illetve a garantált bérminimum összegében jelölte meg a finanszírozhatóság határát.¹⁰ A törvényben garantált minimumokra tehát maximumként tekint a Irányító Hatóság, emellett nem veszi figyelembe a végzettség szintjét és a munkatapasztalatot a bérf plafon meghatározásakor. Megjegyzendő továbbá, hogy a felhívás a szakmai vezetővel szemben elvárásként fogalmazza meg a felsőfokú végzettséget, ám a bérszint meghatározásakor a középfokú végzettséghez rendelt garantált bérminimumot tekinti irányadónak. Márpedig diplomás pedagógusként, szociális szakemberként – különösen igaz ez a tapasztalattal rendelkezőkre – a garantált bérminimumnál magasabb bérre számíthatnak a közszférában elhelyezkedők, a versenyszféra bérszínvonala pedig ennél is magasabb.

Mindezek a tényezők olyan alacsony béreket eredményeznek a projektekben, amelyek jelentősen megnehezítik, hogy megfelelő végzettséggel rendelkező, tapasztalt, felelős, a felzárkóztatás iránt elkötelezett szakembereket vegyenek fel, akik vállalják az ezzel a munkával járó zord munkakörülményeket, a napi szintű ingázást az adott esetben távolabb lévő munkahelyre. Abban az esetben találkozunk elfogadott magasabb bérrel a projektekben, ha ehhez többletfeladat ellátását vállalja a munkavállaló. Álláspontunk szerint éppen elég feladat, teher hárul a

¹⁰ A teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló részére megállapított alapbér kötelező legkisebb összege (minimálbér) 2019-ben 149.000 Ft/hó, míg a legalább középfokú iskolai végzettséget, illetve középfokú szakképzettséget igénylő munkakörben, teljes munkaidőben foglalkoztatottak esetében a megállapított garantált bérminimum bruttó 195.000 Ft/hó.

megvalósítókra, ezért úgy gondoljuk, hogy az eredeti feladatkörükben kell megfelelő bérezést biztosítani a szakemberek számára.

Javaslat: A szakmai megvalósítók bérszintjét ne a nemzeti minimum alapján, hanem a végzettség, a feladatkör, a felelősség figyelembevételével határozhassa meg a megvalósító. Indokoltnak tartjuk a rugalmas bértervezést, hogy a hátrányos helyzetű térségekben a társadalmi felzárkózás területén a különböző feladatokra fel tudják venni a szakembereket és meg is tudják tartani őket.

Elégtelen megvalósítás

Vannak olyan problémák, melyekkel a máltai mentorok nem tudnak megküzdeni, mert azok megoldása szakmai mentorként egyszerűen nem lehetséges. Nincs eszközük azoknak az eseteknek a kezelésére, amikor a projekt megvalósításának színvonala jócskán elmarad a minimálisan elvárhatótól, és a megvalósítók egyáltalán nem együttműködnek. A szakmai-módszertani támogató szereppel nem összeegyeztethető és technikailag sem lehetséges a projektet érintő szankciókkal élni, még a legkirívóbb esetekben sem. A mentoroknak arra sincsen közvetlen ráhatásuk, hogy egy-egy település vezetése mennyire érzi magáénak az ott létrehozott „Jó kis hely”-et, milyen módon támogatja, vagy épp nehezíti meg annak működését. Márpedig a helyi döntéshozók támogató hozzáállása nagyon fontos az újonnan létesült szolgáltatások beágyazódása és későbbi sorsa szempontjából.

Javaslat: Mivel a közösségi terek mentorálásáért felelős szervezet nem rendelkezik erős szankcionáló jogosítványokkal, amelyek révén közvetlen hatással tudna lenni a projektek megvalósítására, szükség van egy olyan szereplőre, amelynél megvannak ezek a jogkörök. Ezért az javasoljuk, hogy a jövőben egy, a mentori feladatokat ellátó szervezettől független szereplő gyakoroljon kontrollt a projektek felett. Mivel a dokumentumokon alapuló ellenőrzés során látható működés és a tényleges megvalósítás között olykor jelentős eltérés van, a projektek és az azokkal járó fejlesztések érdemi megvalósulása érdekében szükséges gyakoribb, érdemi ellenőrzés, (akár spontán) helyszíni látogatások beiktatásával.

Szakmai támogatás

A térségi gyerekprogramokkal ellentétben a Jó kis helyek mögött nem áll kiterjedt szakembergárda, területi szakértői csapat és a szervezeten belül elérhető hasonló szolgáltatások. A jelenleg működő 33 „Jó kis hely” közösségi tér szakmai-módszertani mentorálását a járási Gyerekesély projekteket is kísérő 13 máltai munkatárs végzi. Munkájuk rendkívül összetett, és a projektek előrehaladásával változik annak fókuszja. Az első időszakban főképp (projekt)technikai és adminisztrációs problémák megoldásában kellett segíteni az újonnan beindított szolgáltatásokat. Később a programok szakmai tervezésének, a különböző célcsoportok elérésének és a közösségi tér mindennapi működtetésnek a támogatása vált hangsúlyossá a mentorok tevékenységében.

A jelenleg működő „Jó kis hely”-ek nagyobbik részében főként pedagógiai végzettséggel rendelkező szakemberek dolgoznak. Vélhetőleg ebből is adódik, hogy a közösségi terekben

általában nagy hangsúlyt fektetnek a pedagógiai munkára épülő szolgáltatások működtetésére. Ezek mellett kevesebb figyelem jut a kisgyermek és a kamaszok speciális igényeire reagáló programelemekre valamint a felnőtt lakosság elérésére, a helyi közösségi egészének megszólítására. Mivel a pedagógusokat jellemzően nem készítik fel a közösségépítésre, közösségfejlesztésre, ezen a téren komolyabb támogatást kell nyújtani a „Jó kis hely”-ek számára. Ezt szolgálja az MMSZ által a szakemberek részére szervezett érzékenyítő képzés, emellett pedig a közösségfejlesztést középpontba állító helyi és regionális szakmai műhelyek szervezésével is szükséges támogatni a közösségi terek munkáját.

A közösségi terek persze nem azonos mértékben igénylik a mentorok támogatását, különböznek abban, hogy mennyire együttműködőek, mennyire engednek beleszólást a munkájukba. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a mentorálás ott a legeredményesebb, ahol a közösségi tér működéséhez adottak a technikai és személyi feltételek, a munkatársak támogató szakmai közegben dolgoznak, ők maguk pedig nyitottak a jobbító szándékú javaslatokra.

Javaslat: A közösségi terek működését segítő továbbra is szükség van egy szakmai-módszertani támogatását végző szervezetre, amely a technikai segítségnyújtáson túl a közösségépítés- és fejlesztés szempontjait is képviseli. Lényeges, hogy legyen egy olyan szereplő, amely összekapcsolja az érintetteket a „Jó kis hely” projektekben és akár azokon túl is a hasonló jellegű, felzárkózást segítő közösségi terekkel.

Közösségi terek szakmai standardjai, hálózatosodás

A jobbára települési önkormányzatok által fenntartott „Jó kis hely” közösségi terek elszigetelten működnek, szervezetileg nem kapcsolódnak tágabb szakmai közeghez, ellentétben például a térségi Gyerekesély projektek közösségi házaival, tereivel. Egyéb uniós támogatási konstrukciókban is megjelennek közösségi terek, melyek céljai, célcsoportjai és szolgáltatásai is hasonlóak. A Szegregált élethelyzetek felszámolása komplex programokkal projekt Csillagpontjai és Csillagházai, a Végtelen lehetőség projekt Jelenlét Pontjai, bár eltérő a fókuszuk, lényegében közösségi térként funkcionálnak. A 2021-2027-es uniós támogatási ciklus kihívása ezeknek a szolgáltatásoknak valamilyen szintű összehangolása. A hasonló jellegű közösségi házak, terek továbbra is külön pályázati konstrukciókban fognak működni, ugyanakkor már ebben az időszakban érdemes lenne olyan közös működésmódokat, módszertani alapelveket meghatározni, melyek a jövőben kiindulópontul szolgálhatnak az állami normatív finanszírozásba kerülésükhöz. Elképzelhető egy alap szolgáltatási sáv (közös kötelező és választható szolgáltatáselemekkel) kialakítása, közös indikátorrendszer, szakmai elvárások és adminisztrációs elemek alkalmazása, amelyeket minden közösségi ház biztosítani tud. A közös elemeknek köszönhetően modellezhető a működés, könnyebbé válik a szolgáltatások vizsgálata, értékelése.

Javaslat: A felzárkózást segítő közösségi terek működésének, a megvalósításhoz kapcsolódó elvárásoknak az összehangolása a következő uniós támogatási ciklusban kezdődjön el, elősegítve a modellezést, értékelést, az állami normatív finanszírozásba kerülés képviselését.

Fenntartás

Az olyan típusú fejlesztések, melyek körébe a „Jó kis hely”-ek is tartoznak, csak hosszú távon képesek elérni a kitűzött társadalmi célokat. Adott esetben a támogató településvezetés által biztosított anyagi és más típusú források segíthetnek abban, hogy az egyes projektidőszakok közötti forráshiányos időkben is tovább működhessen a közösségi tér, ez azonban hosszú távon nem tekinthető megoldásnak. A legtöbb esetben ugyanis helyi szinten nem tudják előteremteni a folyamatos fenntartáshoz szükséges pénzeszegeket.¹¹ A közösségi terek által eddig elért eredmények csak úgy őrizhetők meg és további előrelépések abban az esetben várhatóak, amennyiben az újonnan kialakított szolgáltatások folyamatos működéséhez biztosítottak az anyagi források. Amennyiben az egyes finanszírozási időszakok között forráshiány alakul ki, és emiatt a közösségi terek kénytelenek bezárni, az komolyan visszavetheti a megkezdett szakmai munkát és erodálhatja a helyi közösséggel kialakított bizalmi viszonyt.

Javaslat: Az uniós és állami forrásból létrehozott „Jó kis hely”-ek megvalósítói a projekt lejártát követően nem lesznek képesek fenntartani a szolgáltatást. Tudjuk, hogy a szolgáltatások, fejlesztések fennmaradása, hosszú távú működése alapvető elvárás a felzárkózási programokban (is), ezért indokoltnak tartjuk, hogy a jelenlegi uniós pályázati időszak végét követően – a megfelelően teljesítő közösségi terek működtetésére - megszakítás nélkül álljanak rendelkezésre további állami források. A jövőre nézve pedig kezdődjenek meg az egyeztetések a közösségi ház típusú szolgáltatások szakmai standardjeiről, normatív támogatásának szükségességéről, módjáról.

¹¹ Husz I. (szerk.) (2016): Gyerekesélyek a végeken II. Kistérségi gyerekesély programok 2010–2015: tapasztalatok és eredmények. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 91-96.o

http://gyerekesely.tk.mta.hu/uploads/files/GYEREKESELYEK_A_VEGEKEN_II.pdf